

*А.Г. Гудманян, А.В. Сітко
Г.Г. Єнчева*

ВСТУП ДО ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ

*Практикум для студентів
спеціальності “Переклад”*

Київ – 2014

УДК 81255(075.8)
ББК Ш 143.21 – 932.1
Г 935

Рецензенти: Ю.П. Чала — канд. філол. наук, доц.
(Київський університет імені Бориса Грінченка)
С. Г. Шурма – канд. філол. наук, доц.
(Національний авіаційний університет).

Затверджено методично-редакційною радою Національного авіаційного університету (протокол № 9 від 19 грудня 2013 року)

Гудманян А.Г., Сітко А.В., Єнчева Г.Г.

Вступ до галузевого перекладу : практикум для студентів спеціальності “Переклад” / А.Г. Гудманян, А.В. Сітко, Г.Г. Єнчева. – К. : Аграр Медиа Групп, 2014. – 257 с.

Розглянуто загальні проблеми та теоретичні засади перекладознавства; розкрито головні закономірності перекладу (з англійської українською та навпаки); способи аналізу та шляхи вирішення практичних перекладацьких проблем на різних етапах професійної діяльності.

Для студентів напряму 6.020303 «Філологія».

© Гудманян А.Г., Сітко А.В.,
Єнчева Г.Г., 2014

ЗМІСТ

МОДУЛЬ № 1

ТЕМА 1. Перекладознавство. Основні поняття і терміни	6
1.1. Основні перекладацькі поняття за темою	6
1.2. Практичне заняття № 1	9
ТЕМА 2. Історичні аспекти перекладознавства. Історія зарубіжного перекладу	15
2.1. Основні перекладацькі поняття за темою	15
2.2. Практичне заняття № 2	24
ТЕМА 3. Історія вітчизняного перекладу	27
3.1. Основні перекладацькі поняття за темою	27
3.2. Практичне заняття № 3	35
ТЕМА 4. Основні принципи типології перекладу	40
4.1. Основні перекладацькі поняття за темою	40
4.2. Практичне заняття № 4	42
ТЕМА 5. Жанрово-стилістична класифікація перекладів	45
5.1. Основні перекладацькі поняття за темою	45
5.2. Практичне заняття № 5	48
ТЕМА 6. Типологія усного перекладу	54
6.1. Основні перекладацькі поняття за темою	54
6.2. Практичні заняття № 6-7	58
ТЕМА 7. Лексичні трансформації при перекладі	72
7.1. Основні перекладацькі поняття за темою	72
7.2. Практичне заняття № 8	74
ТЕМА 8. Граматичні трансформації при перекладі	85
8.1. Основні перекладацькі поняття за темою	85
8.2. Практичне заняття № 9	89

МОДУЛЬ №2

ТЕМА 9. Лексичні проблеми галузевого перекладу	100
9.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	100
9.2. Практичне заняття № 10.....	106
ТЕМА 10. Письмовий переклад. Специфіка письмових жанрів..	118
10.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	118
10.2. Практичне заняття № 11.....	120
ТЕМА 11. Науково-технічний переклад та його види.....	128
11.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	128
11.2. Практичне заняття № 12.....	131
ТЕМА 12. Переклад англomовної економічної літератури.....	143
12.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	143
12.2. Практичне заняття № 13.....	147
ТЕМА 13. Переклад англomовної медичної літератури.....	155
13.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	155
13.2. Практичне заняття № 14.....	160
ТЕМА 14. Переклад англomовної юридичної літератури	170
14.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	170
14.2. Практичне заняття № 15.....	172
ТЕМА 15. Переклад англomовної військової та громадсько-політичної літератури.....	184
15.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	184
15.2. Практичне заняття № 16.....	187
ТЕМА 16. Методологія перекладу	192
16.1. Основні перекладацькі поняття за темою.....	192
16.2. Практичне заняття № 17.....	194
Модульна контрольна робота.....	202
ТЕКСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	214
ДОДАТКИ	217

ВСТУП

Практикум «Вступ до галузевого перекладу» має на меті ознайомити студентів із загальними проблемами та теоретичними засадами перекладознавства; розкрити головні закономірності перекладу (з англійської українською та навпаки); систематизувати знання про способи аналізу та шляхи вирішення практичних перекладацьких проблем на різних етапах професійної діяльності.

Пропонований практикум ґрунтується на програмі з дисципліни «Вступ до галузевого перекладу», розробленій кафедрою англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, відповідно до якої формування навичок та розвиток умінь усного і письмового перекладу у IV семестрі здійснюється на матеріалі двох модулів, кожен з яких присвячено проблемам галузевого перекладу. Структура кожного окремого модуля стереотипна: основні перекладацькі поняття за темою (базові поняття теми), а також тематика практичного завдання: система вправ і завдань (усних і письмових), спрямованих на розуміння тексту, вивчення термінології, засвоєння перекладознавчих універсалій та розвиток навичок перекладу. Перелік теоретичних питань дозволять студентам здійснити самоперевірку і визначити рівень підготовленості до підсумкового модульного контролю. Запропонований список рекомендованої літератури відповідає змісту програми й містить найновіші видання, навчальні посібники.

Професійні якості майбутнього фахівця з перекладу успішно формуються у ході вивчення теоретичних перекладознавчих дисциплін та на практичних заняттях, які сприяють розвиткові та вдосконаленню у студентів практичних навичок перекладу, спонукають до використання знань з особливостей перекладу текстів економічного, науково-технічного, громадсько-політичного, юридичного, медичного спрямування тощо.

МОДУЛЬ № 1

ТЕМА 1. Перекладознавство. Основні поняття і терміни

1.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Переклад – це текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови іншою.

Переклад – 1) вид людської діяльності, спрямований на відтворення одиниць МО в МП з метою забезпечення комунікації та інформаційного обміну; 2) процес діяльності перекладача по забезпеченню комунікації між носіями різних мов та обміну інформацією між ними; 3) результат перекладацької творчості, тобто текст перекладу в його усній або письмовій формі; 4) умовна назва перекладознавчих дисциплін.

При перекладі необхідно вирішити два завдання:

- правильно розуміти зміст висловлювання (тексту) мовою оригіналу;
- повністю і точно передати цей зміст засобами мови перекладу.

Крім цього необхідно:

- мати певний запас слів англійської мови, в тому числі спеціальної термінології у певній галузі знань;
- знати граматику англійської мови;
- володіти технікою перекладу та вміти користуватися словником;
- бути обізнаним у галузі знань, до якої відноситься текст, що перекладається.

На думку М.А. Задорожної, переклад є різновидом мовного посередництва, за якого зміст іншомовного тексту відтворюється шляхом складання комунікативно рівноцінного еквівалента до нього.

Під «цілісністю» перекладу слід розуміти єдність форми і змісту на новій мовній основі. Цілісним можна визнати лише такий переклад, який передає мовну інформацію рівноцінними засобами.

На відміну від переказу переклад має передавати не лише те, що виражено оригіналом, але, і так, як виражено в ньому.

Критерієм точності перекладу є тотожність інформації, яка повідомляється різними мовами. Теорія перекладу встановлює загальні закономірності, які можуть застосовуватися в окремих конкретних випадках шляхом аналізу подібностей і розбіжностей між мовами.

Адекватний переклад – це повноцінний правильний переклад оригінального тексту, за якого його зміст, форма, стилістичні особливості і авторська спрямованість / підтекст відтворюються без спотворення і суттєвих змін. Адекватний переклад завжди є літературним, тобто орієнтованим на літературні норми мови перекладу.

Адекватний переклад передбачає вичерпну передачу змісту оригіналу і повноцінну функціонально-стилістичну відповідність йому. Іншими словами, адекватний переклад – це єдиний вид перекладу, який відтворює єдність змісту і форми засобами іншої мови.

Багато розмовних виразів англійської мови вимагають використання у перекладі зовсім іншої форми, тобто інших слів і словосполучень для правильної передачі змісту висловлювання.

Підстановка словникових відповідників, тобто буквальний переклад, зруйнував би єдність змісту і форми в українському перекладі. Наприклад, *“Help yourself”* ні в якому разі не перекладається *«допоможіть собі»*. Як правило, це ввічливе запрошення *«візьміть, будь ласка»*, або *«частуйтеся, будь ласка»*. Лише така українська форма відповідає змісту висловлювання.

Дослівним вважається переклад, який відтворює структуру іншомовного речення без зміни конструкції і без істотної зміни порядку слів. З граматичної точки зору такий переклад можна назвати «прямим».

e.g. *The first World War had far reaching economic, political and social consequences in all the capitalist countries of the New World.*

Перша світова війна мала далекосяжні економічні, політичні та соціальні наслідки у всіх капіталістичних країнах Нового світу.

Оскільки як у смисловому, так і в стилістичному відношенні такий переклад відповідає усім вимогам, його можна вважати адекватним.

Буквальний переклад вперше знайшов відображення у Л.С. Бархударова як переклад, здійснений на нижчому рівні ніж той, який достатній для передачі незмінного плану змісту при дотриманні норм мови, на яку перекладають.

Оскільки можна встановити шість мовних рівнів (*рівень фонем, морфем, слова, словосполучення, речення і всього тексту*), то і в процесі перекладу варто орієнтуватися на необхідний у даному випадку рівень. Власні імена і географічні назви допускають переклад на рівні фонем і морфем. Те ж саме можна сказати і про багато термінів та реалій, які ввійшли в українську мову шляхом безперекладного запозичення, наприклад: *Liverpool – Ліверпуль; Churchill – Черчіль; speaker – спікер*. Усе це випадки транскрибованого перекладу, виконаного пофонемно. Слово «*one-side-ness*» – «*односторонність*» перекладено, наприклад, поморфемно.

Не можна застосовувати поморфемний переклад у тих випадках, коли необхідний переклад на рівні слова. Так, наприклад, незважаючи на подібність морфем, «*milkstop*» зовсім не означав «*молокосос*», а «*безхарактерна, легкодуха людина*», «*розмазня*», «*баба*» (*молокосос – greenhorn*). *High school* – не вища, а «*середня школа*», «*public house*» – не «*публічний дім*», а «*пивна*». Буквальний переклад таких і їм подібних слів призвів би до перекручення змісту.

Вільним вважається переклад, який не вимагає адекватної передачі стилю оригіналу (наприклад, *переклад старовинних текстів з інформаційною метою*). Вільним є також прозаїчний переклад віршованих творів. У вільному перекладі дозволяється скорочувати оригінал, опускати другорядні деталі.

Мова перекладу – це та мова, якою здійснюється переклад.

Фонові знання (фонова інформація) – це додаткові екстралінгвістичні наукові, культурні, етнічні та ін. знання, що здатні покращити переклад, допомогти перекладачеві більш точно і правильно відтворити оригінальний твір. Першим на необхідність залучення фонових знань при перекладі звернув увагу англійський філософ і перекладач Роджер Бекон (XIII століття).

Екстралінгвістична ситуація – це фрагмент реального світу, який оточує мовця, і є одним із засобів уточнення значення повідомлень.

Контекст – це фрагмент мовлення або тексту, у якому вжито певну мовну одиницю. Контекст вважають основним засобом уточнення значення мовної одиниці.

Еквівалентність / відповідність – відношення повної або часткової відповідності певної мовної одиниці МО до одиниці МП.

Одиниця перекладу – найменша мовна одиниця мови оригіналу, яка має еквівалент у мові перекладу.

1.2. Практичне заняття № 1.

ПЛАН

1. Підготуйте відповіді на такі теоретичні запитання:

- 1.1. Переклад – одна з важливих форм міжкультурних взаємин.
- 1.2. Перекладознавство як наукова дисципліна.
- 1.3. Значення перекладу для розвитку світової культури.
- 1.4. Мета та завдання перекладознавства.

2. Законспекуйте першоджерела, наведіть висловлювання

А. Федорова, О. Пушкіна, С. Маршака, В. Жуковського, Д. Пашкова, К. Чуковського, В. Комісарова, Л. Бархударова, Г. Мірама, В. Коптілова, І. Корунця, В. Карабана, В. Виноградова, Т. Казакової, М. Лермонтова, М. Рильського, та інших перекладознавців, письменників та відомих особистостей про переклад, перекладознавство та перекладачів.

Обов'язково вкажіть **джерело** цитування та **сторінку**.

3. Виконайте подані вправи.

Вправа 1. Письмово перекладіть поданий тематичний текст.

WINNERS AND LOSERS

Half the world's population uses a total of eight languages in daily life, while one sixth of the world's languages are spoken in New Guinea alone.

The linguistic heritage is very unevenly distributed. According to estimates made by the Summer Institute of Linguistics (SIL), which campaigns for preservation of the least-known tongues, only three per cent of the world's 6,000 languages are used in Europe, whereas half of them are spoken in the Asia-Pacific region, with the top prize going to New Guinea (the Indonesian territory of Irian Jaya plus Papua New Guinea), which is home to one sixth of the world's languages.

Linguistic diversity does not match population density: 96 per cent of languages are spoken by only four per cent of the world's population and over 80 per cent are endemic, i.e. confined to one country. Only about 20 languages are spoken by hundreds of millions of people in several countries.

Although the figures vary according to the method of counting, the Millennium Family Encyclopaedia (Dorling Kindersley, London, 1997).

Вправа 2. Проаналізуйте виділені слова і словосполучення та поясніть причини, що визначають необхідність розширення значення при перекладі. Знайдіть найвдаліші українські відповідники та перекладіть речення.

1. A little before nine o'clock, I *descended to the ground floor* of the house.

2. I want to say *a word to you in private*, Mr. Hartright.

3. *No hanging bill*.

4. "Go home all of you to dinner", said the schoolmaster, "except Jacob. Jacob must stay where he is; and the ghost may bring him *his dinner*, if the ghost pleases".

5. I saw Miss Halcombe *change colour*, and look a little uneasy.

6. *It killed me*.

7. And he briefly narrated *what the maid had seen*, and showed the broken stick.

Вправа 3. Визначте значення слів, перекладіть їх та складіть з ними речення.

Disclaimer _____

Presupposition _____

Noncommittal _____

Disillusionment _____

Prearrangement _____

Superstructure _____

Neoclassical _____

Prematurely _____

Misinformation _____

Вправа 4. Які з поданих суфіксів утворюють іменники, прикметники, дієслова? Як вони перекладаються українською мовою?

-ation, -ment, -ist, -ible, -like, -ous, -fy, -acious, -ular, -ize, -less, -most, -ive, -ician, -ship, -ence, -en.

Вправа 5. Порівняйте текст з його комп'ютерним перекладом. Відредагуйте переклад.

THE ESSENTIAL TRIANGLE

Technological and industrial progress depends on the scientist, the engineer and the technologist – an essential triangle. Each makes major contribution to progress. The engineer depends upon the scientist for new knowledge and upon the technologist for specialized assistance in translating engineering plans into operating reality. The pure scientist can make his contribution to progress through the investigation of the unknown.

The interests of the research engineer are in the area of applied science and research. Scientists work in a world of generalizations and abstractions. The technologist on the other hand, works in the real world of specific things and specific objects. His problems are practical and they require practical solutions. He is more interested in how to do things. He must understand engineering tables and formulas and apply them in his work. The scientist, the research engineer, the technologist – all play an important

role in the modern world.

The principal work of the engineer is design. He has to design products, machines and production systems.

Like the research engineer, the engineer asks “why?” Like the technologist, he is also concerned with “how?”. The engineer must combine many of the characteristics of the scientist, research engineer and technologist. He must have a basic knowledge of the sciences, and understanding of the abstract techniques of the research engineer and he should know much of the technology employed by technologists.

Perhaps the most important function of the engineer is to integrate the work of the essential triangle. His interest must be in combining the abstract-theoretical world and the technical-practical world.

Обов'язковий трикутник

Технологічне й індустріальне просування (прогрес) залежить від ученого, інженера і технолога – обов'язковий трикутник. Кожний робить головний внесок, щоб прогресувати. Інженер залежить від ученого для нового знання і на технолог для спеціалізованої допомоги в перекладі технічних планів в операційну дійсність. Чистий учений може робити його внесок, щоб прогресувати через дослідження невідомих.

Інтереси (відсотки) інженера дослідження знаходяться в області прикладної науки і дослідження. Учені працюють у світі узагальнень і абстракцій. Технолог з іншого боку, працює в реальному світі визначених речей і визначених об'єктів (цілей). Його проблеми практичні, і вони вимагають практичних рішень. Він більше зацікавлений тим, як робити речі. Він повинний зрозуміти технічні столи і формули і застосовувати них у його роботі. Учений, інженер дослідження, технолог – уся гра (п'єса) важлива роль у сучасному світі.

Основна робота інженера – проект. Він повинний проектувати вироби машини (механізми) і системи виробництва. Подібно інженерові дослідження, інженер запитує «чому?». Подібно технологів, він також зацікавлений (стурбований) «як?». Інженер повинний комбінувати (об'єднати) багато хто з характеристик ученого, інженера дослідження і технолога.

Він повинний мати елементарні знання наук, і розуміння абстрактних методів інженера дослідження, і він повинний знати багато чого з технологи, використовуваної технологами.

Можливо найбільш важлива функція інженера повинна об'єднати роботу обов'язкового трикутника. Його інтерес(відсоток) повинний бути в об'єднанні абстрактно-теоретичного світу і технічного-практичного світу.

Вправа 6. Використовуючи лексику попередньої вправи, перекладіть речення англійською мовою.

1. Подальший розвиток та вдосконалення виробництва в значній мірі залежать від застосування сучасних досягнень в галузі науки.

---

2. У свою чергу розвиток науки залежить від наявності висококваліфікованих спеціалістів – інженерів, технологів тощо.

---

3. На сьогоднішньому етапі постійно зростає потреба в інженерах, які знайомі з фундаментальними проблемами переробки металів.

---

4. Крім того, будь-який висококваліфікований фахівець повинен володіти іноземними мовами та навичками роботи з комп'ютером.

---

5. Освіта інженера не закінчується, коли він одержує диплом, особливо інженера-технолога.

---

6. Відомо багато шляхів, коли промисловість та освіта тісно взаємодіють.

---

7. Науковці та інженери займаються спільними питаннями з метою забезпечення наукового підходу до чисто промислових проблем.

---

8. Ці фахівці можуть зробити справді великий внесок у спільну справу: підйом вітчизняного виробництва.

---

9. Великі та складні проекти нових технологій можуть випробуватися на практиці під керівництвом науковців.

---

10. Такий підхід сприятиме розв'язанню складних проблем сучасного виробництва.

ТЕМА 2. Історичні аспекти перекладознавства. Історія зарубіжного перекладу

2.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Переклад завше відігравав особливу роль у розвитку світової культури. Ф. Ніцше заявляє рішуче: «Міру відчуття історії тією чи іншою епохою можна виміряти по тому, як в цю епоху перекладають тексти, та по тому, як ця епоха намагається зробити своїм здобутком попередні часи та книги минулих епох».

Найдавніша форма письма – шумерський клинопис – виникла в Месопотамії. Такі письмові знаки постали ще чотири з половиною тисячоліть тому у формі текстів на двох і трьох мовах, виконаних на глиняних табличках, знайдених під час археологічних розкопок. Саме старовавілонські таблички релігійного змісту, написані шумерською та аккадською мовами, – найдревніші свідки перекладацької діяльності. Найдревніше зображення перекладача – на давньо-єгипетському барельєфі – відноситься до III тис. до н.е. До речі, перший перекладач, якого знаємо за іменем, також єгиптянин. Це Анхурмес, верховний жрець в Тинісі (XIV ст. до н.е.).

У перекладацькій діяльності в Шумері велику роль відіграли «школи е-дуба» (тобто «дім табличок»), які почали діяти з III тис. до н.е. Кожен писець мав володіти й відповідно перекладати двома мовами – шумерською та аккадською.

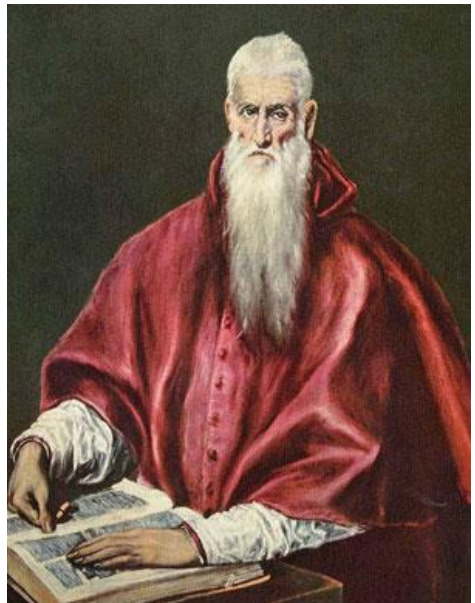

Формування аккадської літератури Вавілоу відбулося значним чином завдяки перекладам шумерських текстів. Вважається також, що знаменита «Поема про Гільгамеша» має шумерське походження. Греко-римська антична епоха стала власне першою істотно відчутною епохою перекладу.

Вже формуються перші перекладацькі концепції, наукова та практична вартість яких актуальна і сьогодні. Римляни активно перекладають з грецької наявні літературні твори. Саме завдяки перекладу Рим зміг осягнути для себе найбагатше культурне надбання стародавньої Греції і долучитися до нього. У 240 році до н.е. грецький раб Лівій Андронік створив латинську версію Одиссеї і тим самим відкрив суворим римлянам ворота до скарбниці грецької літератури. Внаслідок цього переклад у Римі розцвів. Та й великі римські послі й оратори – Теренцій, Цицерон, Горацій, Вергілій – усі були блискучими перекладачами.

У II-III ст. до н. е. в царині перекладу відомими особистостями виступають Квінт Енній, який творчо використав спадок трагедій Еврипіда, Тит Макцій Плавт, який будував свої комедії на основі грецьких Публій Теренцій Афр, який переклав з грецької близько 100 комедій. Найвидатнішим перекладачем класичного періоду був Цицерон (106-43 роки до Р. Хр.). Він запропонував концепцію «емуляції», конкуруючого відтворення. Його теоретичні роздуми про переклад пронизані патріотичною самосвідомістю. Він застерігає від «рабського наслідування». Цицерон вимагає не дослівного перекладу, а передачі головної суті оригіналу, хоча водночас він домагається якнайточнішої передачі філософських термінів з грецької мови, найперше промов Есхіна та Демосфена. Проте один із наступників Цицерона – філолог I ст. н.е.

Квінтіліон – відійшов від його настанов у бік

«суперництва», змагання з автором оригіналу, поклавши тим самим початок тенденції так званого вільного перекладу.

Цій римській традиції протиставляє свої погляди автор, який увійшов в історію перекладу під ім'ям Ієроніма Стридонського, і вважається перекладачем першої автентичної латинської версії Біблії (400 р.н.е.).

Античний світ поступово згасає і настає європейський період. Після того, як у Багдаді в IX-X ст. вчені переклали арабською мовою низку наукових та філософських творів давньогрецьких авторів, вже в XII ст. ці праці перекладалися латиною в іспанському місті Толедо. В XIII ст. латина замінюється іспанською мовою. Головна увага звертається на переклади в царині математики, медицини, астрономії, астрології.

На жаль, Європа залишається порівняно бідною на власні наукові здобутки. Проте, користуючись підтримкою церкви та збагачуючи латинську культуру знаннями інших народів, перекладачі започатковують в XIII ст. за підтримки короля Альфонсо X власну культурну традицію. «Толедській школі» належить видатна роль в ознайомленні середньовічної Європи з науковими та філософськими досягненнями попередніх цивілізацій. Перекладачі Толедо суттєво вплинули на формування західноєвропейського наукового світогляду. Саме завдяки Аверроєсу та Авіценні Європа відкрила для себе Аристотеля та Платона. Все це створювала підґрунтя для заснування тут перших університетів.

Разом з тим християнство принесло із собою Святе письмо, яке вимагало нових підходів. Святе письмо базувалося на шануванні Слова як окремої частки, котра єднає людину з Богом. Таке середньовічне сприйняття тексту дає ключ до розуміння середньовічної теорії перекладу. В центрі таких уявлень – іконічна природа слова, тобто слово виступає як образ предмета, до того ж між ними існує нерозривний зв'язок. Це теза філософії неоплатонізму. Тому переклад на практиці передбачав обов'язковий вибір іконічного знаку, але вже іншою мовою. Звідси бере початок «буквальний переклад» в Європі. Такий підхід став особливо характерним для перекладу тексту Біблії. Ще в IV ст. н.е. одним із перших варіантів був переклад Біблії готською мовою, здійснений вестготським монахом Вульфільою. Для нього він спершу розробив готський алфавіт. Переклад був дослівним, хоча автор намагається застосовувати транскрипцію та калькування у випадках, коли перекладається слово, яке відсутнє в готській мові.

Дороговказом слугувала доктрина християнства, тому

незрозумілість змісту вважалася навіть позитивним явищем, оскільки підсилювала містичність релігійного почуття. Водночас така практика дослівного перекладу приводила до безпосереднього запозичення латинських та грецьких граматичних структур, які засвоювалися мовою перекладу. Ці перекладацькі засади використовувалися і для наступних перекладів Біблії в Середньовіччі.

Починаючи з XII-XIII ст., збільшується також частина світських перекладів. Завдяки перекладам поширюється рицарський роман в Англії, Іспанії, Італії, Німеччині, Норвегії, насамперед перекази французьких рицарських романів. Особливо популярним став старофранцузький епос «Пісня про Роланда». Разом з тим формуються засади усного перекладу. Міняється соціальна думка: якщо спершу вважалося, що це диявольське заняття і носії іншої мови сприймалися як неповноцінні, то завдяки наростанню дипломатичних контактів між державами, перекладач стає офіційною посадовою особою та отримує державне визнання. У XIII ст. юрист Петрус де Боско домагається заснування в Парижі спеціальної Вищої школи усних перекладачів зі східних мов та пропонує в посланні до Філіпа IV орієнтовну програму навчання. Таким чином переклад стає своєрідною зброєю в експансії європейської культури на Схід.

Німеччині перші пам'ятки перекладу з'являються у VIII ст., які можна вважати й першими пам'ятками письма древньо-верхньонімецькою мовою. Це «Отче наш» та «Символ віри», «Ісідор» (переклад трактату Ісідора Севільського «Про істинну віру»), в IX ст. «Татіан» (переклад євангельської гармонії Татіана з грецької через латинь німецькою мовою). Тут слід згадати й твори «Геліанд» та «Отфрид». На X ст. припадає перекладацька діяльність Ноткера Губатого, або Німецького (950-1022), який керував монастирською школою в монастирі Санкт Галлен. Це був, власне, один з найбільших центрів перекладу того часу. Сам Ноткер переклав «Риторику» й «Категорії» Аристотеля, «Шлюб Філології та Меркурія» Марціона Кацелли, «Втіха філософією» Боеція, «Буколики» Вергілія, псалми. У цілому Ноткер користується буквальним перекладом, він все ж рідко послуговується транслітерацією, застосовуючи активно словотвір шляхом калькування і конверсії. На прикладі перекладів Ноткера бачимо, якою великою могла бути роль перекладу в розвитку словникового запасу мови (словниковий запас «Татіана» складає 2300 слів, то в Ноткера це вже 7000).

У XII – XIII ст. в Європі стають популярними світські тексти. Не

стала винятком і Німеччина, де особливу популярність набули лицарські романи і джерелом тут слугують найперше французькі твори. Як зразки перекладів їх німецькою мовою слугують переклади романів «Парцифаль» Вольфрама фон Ешенбаха, «Ерек» та «Івєйн» Гартмана фон Ауе. Важливою віхою в перекладацькій діяльності того часу став переклад популярного в Європі старофранцузького епосу «Пісня Роланда» середньовісній німецькою мовою.

На Сході в середні віки також спостерігається розквіт перекладацької діяльності. В арабському світі він припадає на VIII-XIII ст., тобто в епоху поширення ісламу. Оскільки мусульманська філософія спирається на грецьку філософію, насамперед, Аристотеля, то й відповідними стають об'єкти перекладу. Виникають могутні перекладацькі центри в Ірані, Сирії. Ще більшу активність проявляють перекладачі Індії. Робляться переклади більше, ніж на 300 мов, насамперед із санскриту. Яскравими стали перекладацькі традиції в Кореї (з китайської та на китайську мову), в Тибеті (як правило, в монастирях), в Монголії. Слабшими ці традиції виявилися в Китаї через його історичну та культурну самодостатність у цьому регіоні. Таким чином, аж до XX ст. в Китаї практично нічого не перекладалося. Подібне стосується також середньовічної Японії.

З появою перших університетів у Європі XII-XIII ст. виникають нові перекладацькі центри та їх особливості (Болонья, Париж, Оксфорд, Валенсія тощо). Латинь стає мовою університетської освіти та науки. Обожнювання та пієтет перед релігійними текстами переростає в інтерес до їх змісту. З'являються перші теоретичні узагальнення, наприклад, погляди Роджера Бекона (XIII ст.) в його творі «Opus majus», де він зазначає, що в перекладі неможливо все передати, бо мови різні та своєрідні, тому він закликає перекладачів удоско-налювати свої знання іноземних мов.

Перекладаються твори передової на той час італійської літератури, насамперед, Данте, Петрарка, Боккаччо. Можна відзначити навіть перші спроби перекладу фахових мов. Наприклад, каталонський перекладач Феррара Сайоль (XV ст.), перекладаючи працю Палладія «Про сільське господарство», пише у вступі про переклад спеціальних термінів, закликаючи до точної передачі змісту адекватними засобами рідної мови. Подібну позицію відстоювали француз Іохим дю Белле, перекладач Платона теж француз Ет'єн Доле. Останньому належить трактат «Про спосіб добре перекладати з однієї мови на іншу» (1450).

Дотримуватися норм рідної мови в процесі перекладу вимагає німець Гайнріх Штайнґефель, перекладач Езона та Боккаччо. Разом з тим не щезає традиція культурної адаптації. Так, німецький перекладач XV ст. Альбрехт фон Айб, перекладаючи комедії Плавта, вносить німецький антураж та навіть міняє імена дійових осіб.

Консервативну позицію займає в цей час церква, домагаючись чистоти, незмінності канонів і традицій. Щодо перекладу спостерігаються вимоги буквального перекладу. Хто не був згоден з такою практикою, був нещадно караний. Така доля спіткала згадуваного перекладача, вченого, гуманіста Ет'єна Доле. Лише за одне неканонічне тлумачення однієї репліки Сократа він був засуджений на кару смерті й був спалений на вогні інквізиції в 1546 році.

Переклад Біблії в той час забороняється, насамперед на народну мову, але подібні утиски не могли не зазнати спротиву.

Найяскравішою постаттю в цей період трансформації Європи виступає німецький священик, доктор теології Мартін Лютер (1483-1546), який запропонував принципово новий переклад Святого Письма, спираючись на древнєврейський та грецький оригінали, як і на наявні латинські версії. Цей новий переклад Біблії став головною опорою Реформації християнської церкви. Творчий метод Мартіна Лютера можна охопити його ж формулою: «*rem tene vers sequentur*» («схопи суть, тоді слова самі прийдуть слідом»). У своєму «Посланні про переклад» (1530) він захищає свої позиції багатьма прикладами та доводами перед критиками, які закидали йому вільний переклад.

Трагічно склалася доля Вільяма Тіндля, учня й вірного послідовника Лютера, який переклав Біблію англійською мовою, орієнтуючись на принципи свого вчителя. Але за наказом Карла V його схопили та спалили на вогнищі. Проте новітні ідеї було вже неможливо зупинити.

Починаючи з XVII ст. в європейських літературах домінують принципи, згідно з якими текст має відповідати нормам класицизму, де зміст та форма були в єдності. Щоправда, нерідко для перекладу використовується норма-посередник, як правило, сильна своїми літературними традиціями та поширеністю французька мова.

Кількість перекладів зростає в епоху *бароко*, яке посилює орнаментування тексту. Класиками німецького перекладу та перекладознавства цього періоду став М. Опіц (Martin Opitz: 1597-1639) та Ю.Г. Шоттель (Justus Georg Schottel: 1612-1676). Проаналізувавши ступінь розвитку письмових норм, М. Опіц заявляв, що німецька мова вже стала повноцінною літературною мовою; вона нічим не поступається в поетичному та ораторському стилях іншим мовам. Метою перекладу для Шоттеля було «онімечення» змісту за рахунок багатих власних мовних засобів вираження. Він сформулював чіткі граматичні та стилістичні правила, які вже більше не перебували «в прокрустовому ложі» латинської мови. Поряд з тим Шоттель зберігав за перекладом мовно-збагачуючу функцію. Володіння гарним мовним «арсеналом» призводило до певного декорування тексту. XVIII ст. було століттям протиборства трьох контрастних підходів: тенденції до буквального, до вільного та адекватного перекладів.

Класицизм поставив вимоги єдності місця, часу та стилю. Все, що не вкладалося в рамки класичних прописів, відкидалося або прикрашалося. У таких «прикрашених перекладах» не знаходило місця все, що могло не сподобатися читачам і в той же час додавалося дещо нове на догоду читачам. Так, у 1714 р. французький перекладач У. де ля Мотт Юдар (1672-1731) здійснив вірцевий зразок такого перекладу, суттєво переробивши «Іліаду» Гомера. 24 пісні поеми він спростив до десяти, викинувши нудні описи битв, багаті гомерівські епітети та «облагородивши» персонажів давньогрецького епосу в дусі класичних трагедій Корнеля та Расіна.

Такі переклади, проте без достатнього теоретичного обґрунтування, епізодично з'являлися в німецькій літературі. На цей час у Німеччині утворилися перекладознавчі школи Брайтінгера (Johann Jacob Breitinger: 1701-1776) та Готтшеда (Johann Cristoph Gottsched: 1700-1766) в Лайпцігу. Спільними рисами для них була раціоналістська (rationalistisch) концепція мови, за якою для різних мов властива загальна, проте неповна перекладність. Основною відмінністю між ними були різні способи подолання мовної специфіки. Для Готтшеда, який сповідував класичні канони класицизму, переклади були добрими лише тоді, коли вони відповідали нормам нормативної поетики. За їх невідповідності перекладач мав завдання покращити оригінал, скоротивши твір настільки, щоб той міг увійти до національної літератури «без швів». Принципи Готтшеда, запозичені у Г. Вентцкі, підтримали перекладачі Крюгер, Лауб та Й. Шлегель, які намагалися застосувати діалектизми. Просвітитель Брайтінгер відстоював, однак, обов'язок перекладача «не відступати від оригіналу ні у вираженні думок, ні за формою». Тому він намагався відтворити мовні «Idiotismen» (як специфічні слова та синтагми ідіоматичного характеру, так і субстантивацію, словоскладання та партиципи) для розширення можливостей німецької мови.

Час Просвітництва посилив вимоги до адекватності перекладу, сформульовані англійськими перекладознавцями А.Ф. Тайтлером та Дж. Кемпбеллом. Саме тоді було рішуче відкинуто теорію і практику класицистських перекладів. У першу чергу основна заслуга в Німеччині належала блискучому полемісту Лессінгу (1729-1781), який відкинув засилля французької перекладної драми, проповідуючи стиль без прикрас. Його учень, німецький просвітник та філософ Й.Ф. Гердер (Johann Gottfried Herder: 1744-1803), який, відвідавши багато країн, був і в Україні, де переклав німецькою українські пісні (1778-1779), проводив послідовну боротьбу як проти буквального, так і необмежено-вільного перекладу. Він вимагав відтворювати у перекладах форми та барви чужоземного оригіналу: «Ми хочемо бачити Гомера таким, яким він є». Його рішуча критика цих течій згодом знайшла підтримку Гете та Шиллера.

Романтизм відкрив розуміння особистості як національної індивідуальності, що мала знайти своє самовираження в творчості (зокрема у перекладній). Це мало свої підстави, які сформулювали філософи того часу. Німецький філософ В. Гумбольдт підкреслював, що перекладач має послуговуватися і раціоналістичним аналізом словника, синтаксису та ритміки художнього твору, і інтуїтивно проникати в глибини оригіналу. Теоретичні міркування Гумбольдта мали свій вияв у практиці художнього перекладу Німеччини наприкінці XVIII – на початку XIX століття. Романтична школа Шлегеля змінила попередній підхід, протидіючи традиціям просвітництва (у т.ч. перекладам Фосса). Переклади творів Шекспіра, що належать романтику Августу В. Шлегелю, наразі вважаються взірцевими, хоча мають деякі романтичні акценти та текстові зміни.

У 1813 р. перекладознавчі здобутки часів романтизму узагальнив у своєму трактаті Фрідріх Шлайермахер, перекладач Платона, який протиставив один одному методи «відчуження» та «онімення». Саме для поетичних та філософських текстів, на його думку, оптимальними мали бути методи «відчуження». У такому руслі Й.В. Гете (1749-1832) перекладав Оссіана, Корнеля, Дідро, Вольтера, Расіна, Б. Челліні, Байрона та ін. Й.Ф. Шиллер (1759-1805) романтично відтворював трагедії «Іфігенія» Евріпіда, «Макбет» Шекспіра.

2.2. Практичне заняття № 2.

ПЛАН

1. Підготуйте відповіді на такі теоретичні запитання:

- 1.1. Переклад у стародавньому світі.
- 1.2. Переклад у середні віки.

1.3. Переклад у добу Відродження.

1.4. Переклад у добу класицизму, романтизму та постромантизму.

1.5. Переклад у ХХ столітті.

2. Законспекуйте періоджерела, подавши інформацію про життєвий та творчий шлях Лівія Андроніка, Святого Ієроніма Стідонекійського (Софроніка), Е. Доле, Ф. Шлеєрмахера та їхній внесок до теорії та практики перекладу. *Обов'язково вкажіть джерело цитування та сторінку.*

3. Виконайте подані вправи.

Вправа 1. *Встановіть які перетворення синтаксичних зв'язків відбулися у перекладі. Чи змінився при цьому зміст?*

Sun of the sleepless: melancholy star,
Whose tearful beam glows so tremulously far.

***

Безсонних сонце, зірко в млі,
Як слізно мерехтить промінчик твій.

(Переклад Д. Паламарчука)

Вправа 2. *Встановіть які перетворення синтаксичних зв'язків відбулися в перекладі. Чи змінився при цьому переклад?*

This time this heart should be unmoved,
Since others it hath ceased to move.

***

Вгамуйся, серце. Вибив час.
Нікого нам не зворушить.

(Переклад Д. Паламарчука)

Вправа 3. *Встановіть нівелюючі та компенсуючі засоби. Чи дотримана в перекладі єдність змісту і форми?*

The agony they do not show.
The suffocating sense of woe,
Which speaks but in its loneliness.
And then is jealous lest the sky
Should have listener, nor will sight

Until its voice is echoless
(Переклад Д. Паламарчука)...

Ти стогін, роджений одчаєм,
Душив у грудях, щоб той звук
Не виказав таємних мук,

Знімівши на устах, аж доки
Наглядач неба відлетить,

Щоб мук агонії й на мить
Боги не вгледіли жорстокі.

*****

Нівелятори:

граматичні (маркери означеності, аналітичні складники грама-
тичних часів, частка «to» біля інфінітива);

лексичні (складні дієслова, ідіоматичні звороти з власними іменами).

Компенсатори:

лексичні (слова, що мають ізосилабічні еквіваленти або ж
еквіваленти з меншою кількістю складів);

граматичні (частотність вживання прийменників та займенників)

лексико-граматичні (неозначено-особове “when a man” замінюється
ліричним «ти»).

*****

Вправа 4. Підберіть із запропонованих слів значення
багатозначних префіксів, які використані у прикладах.

Abnormal, absent, arise, adjoin, administer, antedate, anteroom,
anticensorship, antitoxin, antimatter, derail, degrade, defrost, distrust, dishonest,
displace, immature, insight, prolabor, proactive, replant, repay, semicircle,
semiannual, semiconscious, superhuman, supertanker, transatlantic, transplant.

Possible meanings: half, twice in a period, partly, over and above,
across, beyond, before/prior to, in front of, against, not, away, motion
toward, up/out, nearness to, prevents/cures, away from/off,
opposite/reverse, down, reverse action of, lack of, very large,
forward/ahead, not, again, not, back, in favor of, in/into, away.

Вправа 5. Письмово перекладіть тематичний текст.

THE ROMANS

Eric Jacobsen claims rather sweepingly that translation is a Roman
invention, and although this may be considered as a piece of critical hyperbole,
it does serve as a starting point from which to focus attention on the role and

status of translation for the Romans. The views of both Cicero and Horace on translation were to have great influence on successive generations of translators, and both discuss translation within the wider context of the two main functions of the poet: the universal human duty of acquiring and disseminating wisdom and the special art of making and shaping a poem.

The significance of translation in Roman literature has often been used to accuse the Romans of being unable to create imaginative literature in their own right, at least until the first century BC. Stress has been laid on the creative imagination of the Greeks as opposed to the more practical Roman mind, and the Roman exaltation of their Greek models has been seen as evidence of their lack of originality. But the implied value judgement in such a generalization is quite wrong.

Romans perceived themselves as a continuation of their Greek models and Roman literary critics discussed Greek texts without seeing the language of those texts as being in any way an inhibiting factor. The Roman literary system sets up a hierarchy of texts and authors that overrides linguistic boundaries and that system in turn reflects the Roman ideal of the hierarchical yet caring central state based on the true law of Reason. Cicero points out that mind dominates the body as a king rules over his subjects or a father controls his children, but warns that where Reason dominates as a master ruling his slaves, 'it keeps them down and crushes them'. With translation, the ideal SL text is there to be imitated and not to be crushed by the too rigid application of Reason. Cicero nicely expresses this distinction: "If I render word for word, the result will sound uncouth, and if compelled by necessity I alter anything in the order or wording, I shall seem to have departed from the function of a translator".

Both Horace and Cicero, in their remarks on translation, make an important distinction between word for word translation and sense for sense (or figure for figure) translation. The underlying principle of enriching their native language and literature through translation leads to a stress on the aesthetic criteria of the TL product.

ТЕМА 3. Історія вітчизняного перекладу

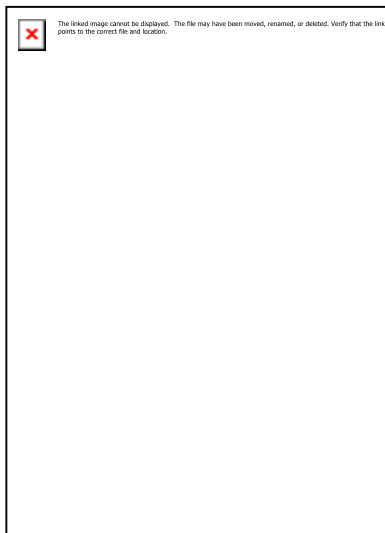
3.1. Основні перекладацькі поняття за темою.

Саме барочний переклад релігійних, а згодом і світських текстів зазнав особливого розвитку на Україні. Спочатку центр перекладацької діяльності знаходився в Острозькій академії. Лаврентій Зизаній у своєму «Катехизису» (1626) використовував елементи «от волхвов еллинских» та переклав із грецької «Апокаліпсис» А. Кессалійського (1625). Вільні інтерпретації пропонували перекладачі Клірик Острозький (молодий М. Смотрицький), В. Кулик, які перекладали тогочасні шедеври, фрагменти творів Петрарки, «Звільнений Єрусалим» Торквато Тассо та «Декамерон» Бокаччо. В першій третині XVII ст. З'явилися вільні барочні переклади з грецької (Д. Наливайко) та латини (Д. Сакович переклав Сенеку).

Завдяки національному відродженню України та національно-визвольній боротьбі нового розквіту зазнав український переклад того часу, центр якого знаходився в Києво-Могилянській Академії (1632). Наприкінці XVII ст. І. Величковський (?-1701), майстер акровіршів, переклав латиномовні епіграми англійця Дж. Оуена. Такі провідні діячі академії, як Д. Туптало (1651-1701?), І. Максимович (1651-1711); «професор риторики і піітики» Теофан Прокопович (1681-1736), який став чільним церковним діячем Москви, здійснили найвідоміші церковнослов'янські переклади того часу, побіжно застосовуючи українські елементи. Крім того, С. Полоцький (1629-1680) та Д. Туптало перекладали польських авторів (у т.ч. «Псалми» Кохановського). Т. Прокопович вправно відтворив силабічними рядками Давидові Псалми, Овідія, Марціала, Скалігера та ін. Перекладачі часів українського бароко (як їх німецькі колеги) відстоювали мовнозбагачуючу функцію перекладу.

У Росії великого поширення художній переклад набув у період класицизму та Просвітництва – другій третині XVIII ст. Властивою рисою цього перекладу було класичне намагання відтворити смисл перекладних творів, що часто призводило до їх вільної інтерпретації

(Ломоносов, Сумароков, Тредяковський). Спираючись на авторитетну думку М.В. Ломоносова (1711-1765), який перекладав греків і римлян: («Потужне красномовство Ціцеронове, пишна Вергілієва поважність, Овідієве присмне вітійство не втрачають своєї вартості для російської мови»). «Найвизначніші письменники того часу віддають багато сил

перекладу поезії, прози й драматичних творів. Перекладач лірики Анакреона і Горація Антіох Кантемір (1708-1744) прагнув збагатити через переклади російську літературну мову.

В.К. Тредяковський (1703-1768), який перекладав з латинської, французької, німецької та італійської мов, сформулював високі вимоги до перекладачів, закликаючи їх дбайливо ставитися до оригіналів і відтворювати їх, як ми тепер сказали б, у єдності змісту та форми. В афористичній формі вимоги до перекладу висловив у своїй «Епістолі про російську мову».

Український переклад у межах тогочасної Російської імперії не мав перспектив. Св. Паїсій Величковський зробив еквівалентні еклезійні переклади на церковнослов'янську. Г.С. Сковорода (1722-1794) у своїх перекладах з латині (Овідій, Горацій) послуговувався при ретельному відтворенні ритмічної сапфічної строфи оригіналу вільним смисловим перекладом, який в умовах імперії ставав завдяки численним «книжним» церковнослов'янізмам все подібнішим до мови Тредяковського й Хераскова. На протигагу зросійщеним формам, у грекокатолицькому Почаєві з'явився «Почаївський Богогласник» (1791), де невідомі перекладачі-монахи помістили велику кількість «живих» народних українських перекладів з польських релігійних пісень («Дивная новина», «Нова радість світу ся з'явила»).

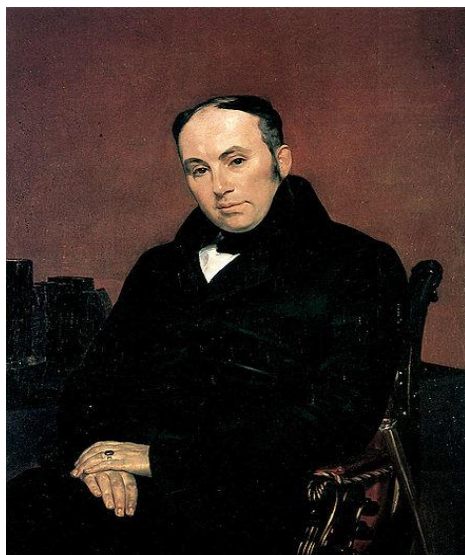
Романтизм, спрямований на відкриття через переклад самотності іншомовних культур для утвердження культури власного народу, загалом посилив тенденції до вільної інтерпретації тогочасного

перекладного тексту (див. переклади росіян В.О. Жуковського, О. Пушкіна та ін., українців І. Котляревського та П. Гулака-Артемівського та ін.).

Найвизначнішим майстром російського романтичного перекладу першої половини XIX століття, що відбився на українському, став В.О. Жуковський (1783-1852), який, крім першого російського перекладу «Одіссеї» Гомера та віршів Байрона, ще відтворив твори Ф. Шиллера, Й.В. Гете, переказав у віршах деякі казки Перро та братів Грімм.

Сформулювавши свій принцип: «Перекладач у прозі раб, а в поезії – суперник», В.А. Жуковський допускав певну вільність при смислово-відтворенні оригіналу, хоча у кращих своїх перекладах (зокрема, у баладах Шиллера та Гете) він поєднав високу поетичність з великою близькістю до оригіналу.

Іншим талановитим перекладачем того часу був М.І. Гнедич (1784-1833), який протягом двадцяти років перекладаючи

«Іліаду» Гомера, відмовився (на противагу Жуковському) від вільного перекладу. О.С. Пушкін (1799-1837), який здійснив нечисленні, проте блискучі переклади: із французької мови «Пісні західних славян», переклад «Гузлі» П. Меріме, балад А. Міцкевича тощо, у своїх судженнях про переклад вимагав смислової вірності та збереження своєрідності оригіналу,

тобто адекватності перекладу.

Декілька блискучих, проте специфічних перекладів із німецької мови, зробив М.Ю. Лермонтов (1814-1841): «Горные вершины» (з Гете), «На севере диком» (з Гайне). Лермонтов, максимально наближався до оригіналу.

В Україні кінця XVIII ст. – початку XIX ст., яка стала складовою Російської імперії, посилювався вплив російської культури, що призвело до «зросійщення», тобто русифікації вищих верств українського суспільства. Через занепад слов'яно-української літературної мови середні верстви України використали народне просторіччя з «підлим стилем і бурлескною формою» (М. Зеров). Це мало наслідком певну специфіку тогочасного романтичного українського перекладу, який часто позначають терміном «котляревщина», чи одомашнення в перекладі (І.П. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка, М. Старицький, Ю. Федькович та ін.). Цей переклад пройшов два етапи.

Л. Боровиковський (1806-1889) здійснив вільний переклад «Світлани» Жуковського (під назвою «Маруся»), А. Метлинський, який перекладав із німецької та французької, більше прославився перекладом поезії А. Міцкевича «Морлак у Венеції», яка була, в свою чергу, перекладом одного з віршів циклу «Гузла» П. Меріме, тощо. Є. Гребінка (1812-1848) зробив вільний переклад «Полтави» О. Пушкіна (1831). Г. Квітка-Основ'яненко (1778-1843) написав у 1833 р. першу прозову травестію «Салдатський партрет», що була

вільним поєднанням двох греко-римських анекдотів. У

Ю. Федьковича (1832-1888), вільного перекладача німецької та австрійської поезії, збереглося романтичне зближення до народних традицій. Це особливо спостерігалось в його перекладі шекспірівської «Taming of the shrewd: Приборкання непокірної» – «Як козам роги вправляли». За романтичною традицією поети скорочують або розширюють тексти, «одомашнюючи» переклади від національної своєрідності

оригіналів.

На 2-му етапі – у 40-50-ті роки XIX ст. Т.Г. Шевченко (1814-1861) збагатив український художній переклад циклом «Давидові псалми», фрагментами з Осії, Ісайї, Іезікіїля, де він, узявши за основу слов'янську версію Кирила і Мефодія, поєднав переклад окремих фрагментів текстів із романтичним переспівом інших фрагментів. При цьому, зберігаючи образну систему оригіналів, поет надав їм нового звучання, зумовлене демократичним світоглядом: «Єрусалимом був для нього Київ».

Не менш оригінально – як драматичний монолог – Т.Г. Шевченко перекладав уривки зі «Слова о полку Ігоревім». М.П. Старицький (1840-1904) досить удало (проте хореем замість ямбу) відтворив монолог із «Гамлета» Шекспіра, переклав у романтичному дусі сербські балади і поезії Гайне, Байрона і Міцкевича, твори Лермонтова, Пушкіна та Некрасова (1860-ті рр.), при цьому створивши чимало неологізмів та виробивши чіткий стиль.

Першим професійним перекладачем України XIX ст. став, однак, Пантелеймон Куліш (1819-1897). Саме він, демонструючи «пасіонарний прояв особистості митця» (І. Франко), переклав за пізніми німецькими романтичними традиціями (з униканням парафраз, звільнившись від «бурлескної котляревщини», проте з багатьма метафорами і високими стилістичними новотворами, що несли «присмак очужинення»). 15 найкращих драм Шекспіра (у т.ч. «Гамлет, принц Датський», 1899), поему Байрона та вірші Гете, Шиллера та Гайне, а також «Псалтир» (1879) і разом із І. Пулюєм та І. Нечуй-Левицьким «Біблію». П. Кулішу вдалося сформувати унікальну перекладацьку мову, де для передачі внутрішньої драматичності оригіналу органічно поєднувалися вигранений перекладачем високий та розмовний стилі (за рахунок ужитку біблєїзмів, русизмів, полонізмів, церковнослов'янських, староукраїнських та розмовних і діалектних слів). Високий стиль (шляхом

застосування відповідного синтаксису та церковнослов'янізмів) знайде своє оптимальне вираження у перекладі «Біблії».

На другу половину XIX ст., яка започатковує період критичного реалізму, припадає творчість геніїв українського народу, що, на протигагу романтичним сюжетам попередників, відбирали актуальні на той час ідейно-спрямовані твори. У такий спосіб Т.Г. Шевченко, І.Я. Франко, Л. Українка, П. Грабовський та ін. уславилися своїми перекладами, що мали націєтворчий, виховний і політичний характер.

З 1873-1874 рр. – часу навчання в гімназії в Західній (Австрійській) Україні розгортається перекладацька творчість чільника народництва, великого поета і вченого І.Я. Франка (1856-1916) – автора численних перекладів з понад 20 мов світу. І.Я. Франко, крім першої частини «Фауста» Гете, переклав багато творів Пушкіна, Лермонтова, Некрасова, Міцкевича, «Мертві душі» Гоголя, політичну лірику Гайне, 12 сонетів Шекспіра, чимало балад і народних пісень західноєвропейських народів (у т.ч. Іспанські романсеро), численні твори античних авторів (Гомера, Софокла, Аристофана, Овідія).

Бажаючи ознайомити українських читачів з багатьма літературами й десятків авторів, І.Я. Франко подеколи вдавався у своїй колосальній праці до неримованого перекладу чи до переспівів. Навіть улюблений твір українських дітей – «Лис Микита» – був переробкою писаною гекзаметрамипоеми Гете «Der Reineke Fuchs», яка в свою чергу

походить із перекладу Готшеда з нідерландської поеми XV ст. Саме І.Я. Франко, ґрунтуючись на досягненнях тогочасної філології та літературознавства, своїми рецензіями та розвідками 1880-х рр. започаткував українське перекладознавство. Він був автором наукової розвідки «Каменярі. (Український текст і польський переклад. Дещо про Штуку Перекладання)» (1911), в якій піддав критичному розглядові польський переклад його славнозвісного твору «Каменярі». У цій статті І.Я. Франко виступив за повноцінний художній переклад, який відтворював би оригі-

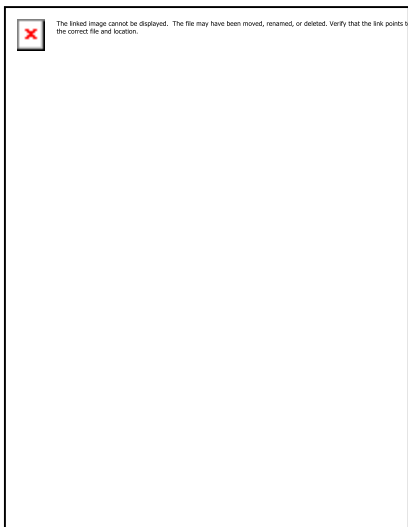
нал в органічній єдності його стилістичної форми і змісту (щодо авторського задуму).

Він обґрунтував інтерпретаційно-стилістичну методичу перекладознавчого аналізу як зіставлення оригіналу, його семантико-стилістичних деталей та перекладу й оцінки останнього. В інших літературно-критичних статтях Франка міститься чимало інших влучних висловлювань про специфіку художнього перекладу, особливо його вірність.

У гуртку «Плеяда» (1888: О. Пчілка, М. Косач, М. Славинський, І. Стешенко, В. Самійленко, О. Лотоцький та ін.) виділилася під наглядом матері О. Пчілки племінниця М. Костомарова Леся Українка чи Л.П. Косач-Квітка (1871-1913), яка ще в 1885 р. разом із братом М. Косачем переклала «Вечорниці на хуторі під Диканькою». Поетеса стала відомою в історії українського художнього перекладу 1880-х рр. своєю працею над десятками ліричних поезій Гайне, уривками з творів Гомера, Данте, Байрона та ін.

Свою майстерністю виділяються її «культуртрегерські» (М. Стріха) переспіви ліричних пісень Давнього Сходу (Давні Індія, Єгипет, Іран, Вавилон, Ассирія) та гімни з давньоіндійських книг «Ріг-Веди», стилізовано (то народнопісенною формою, то урочистим гекзаметром) відтворені для підручника з «Стародавньої історії східних народів» (1918) за французькими та німецькими науковими перекладами. Крім того, поетеса здійснила еквівалентні прозові переклади декількох драм Г. Гауптмана, М. Метерлінка, російської прози Тургенєва, Гоголя й Горького, німецької та французької прози. У 1892 р. Леся Українка (разом із М. Славинським) випустила чи не першу книжку перекладів чужомовної поезії, видану українською мовою – «Книгу пісень» Г. Гайне.

П.А. Грабовський (1864-1902), талановитий версифікатор, виступив автором великої кількості поетичних перекладів – 280 авторів із 27 літератур переважно Західної Європи та Америки. Перебуваючи

на 20 річному сибірському засланні, він мав випадковий добір віршів, проте намагався «подавати нашій громаді все, що може бути для неї цікавим». Це: Бернс, Т. Моор, Шеллі, Лонгфелло, Гайне, Уланд, Фрайліграт, Бодлер, Петефі, Ю. Словацький, а також поети тодішньої Російської імперії (К. Рилєєв, М. Некрасов та ін.). Значну частину своїх перекладів Грабовський виконував за допомогою російських підрядників, які готували для нього товариші – політичні засланці.

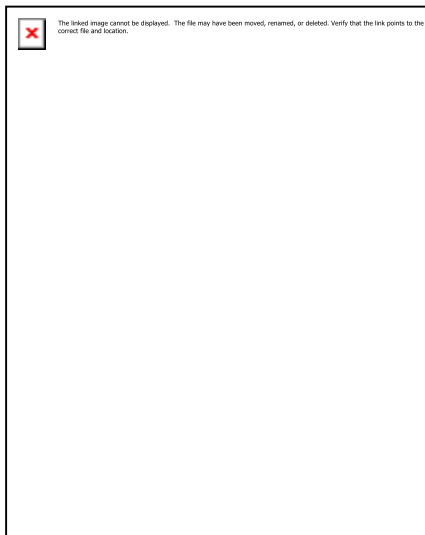
Незважаючи на це, кращі переклади П. Грабовського (як, наприклад, поема Байрона «Шільйонський в'язень») є визначними художніми творами, які дають чітке уявлення про оригінали.

Перша світова війна та жовтневий переворот 1917 р. мали наслідком появу СРСР. Спроба залучення багатомільйонних мас трудящих до здобутків світової культури «як комуністичної освіти трудящих» на початках СРСР сприяла тому, що вже в 1918 році за ініціативою М. Горького було організовано видавництво «Всемирная литература», покликане дати радянському читачеві у перекладах найвизначніші твори світової літератури від античності до початку ХХ ст. До 1925 року це видавництво опублікувало близько 200 книг західноєвропейських та американських письменників, пам'ятників епосу народів Сходу тощо. Пізніше видання перекладів творів зарубіжної літератури та літератури народів СРСР здійснювали інші видавництва Москви, Ленінграда (російською мовою), союзних республік (мовами народів СРСР). Такий розмах перекладацької роботи в Радянському Союзі вимагав організації підготовки кадрів перекладачів (у т.ч. і для України). Тому вже у 1919 р. при видавництві «Всемирная литература» почала працювати студія художнього перекладу, для якої в 1920 році було видано колективну працю «Принципи художнього перекладу».

Пізніші дискусії 1930-х рр. засвідчили коливання перекладів від довільності до технологічної точності. За резолюцією ЦК РКП, підготовленою В.І. Леніним, українська мова мала стати «знаряддям комуністичної освіти трудових мас», зокрема у межах суверенної Української радянської республіки. Саме ідея суверенної держави та української мови сприяли утвердженню в Україні влади «червоних», яка пройшла етап українізації за М. Скрипника та О. Шумського (1925-1932) і реакції часів Постишева та Хрущова (1933-1941/44). Українізація передбачала курси української мови, україномовне діловодство, викладання в школах та вишах, оперно-театральні постановки.

В установах Всеукраїнської Академії наук (ВУАН) було розроблено єдиний правопис і видано декілька десятків галузевих термінологічних словників, всі автори яких були згодом репресовані. У таких сприятливих умовах українські письменники та поети, що зазнали інтенсивного впливу французького, датського та німецького імпресіонізму та експресіонізму (Метерлінк, Гауптман, Ібсен, П. Верлен, Ж.-М. Ередіа), взялися до перекладацтва.

Серед них виділилися неокласики (М. Зеров, М. Драй-Хмара,

П. Филипович, Ю. Буркгардт (Клен), М. Рильський), група поміркованих філологів-славистів і русистів біля журналу «Книгарь» та видавництва «Слово», які звернули увагу на «артистично-оброблену, багату на вирази, логічно спаяну мову парнасців» (М. Зеров), що треба засвоїти. Зеров, який в курс історії української літератури включив і перекладні твори, вимагав покласти край віршовому аматорству, а досягати більшої строгості та стислості у лексичному доборі троп і фігур, у відтворенні метричних особливостей та

евфонії першотвору для краси рідної мови.

3.2. Практичне заняття № 3.

ПЛАН

1. Підготуйте відповіді на такі теоретичні запитання:

- 1.1. Переклад на теренах Київської Русі.
- 1.2. Переклад у Росії.
- 1.3. Переклад на Україні у ХІХ столітті.
- 1.4. Переклад на Україні у ХХ столітті.

2. Спираючись на періоджерела, розробіть презентацію про

одного із зазначених перекладачів, підготуйте інформацію про їхній життєвий та творчий шлях, обов'язково зазначити внесок до теорії чи (та) практики перекладу (№ варіанту необхідно обрати згідно з номером Вашого прізвища у списку групи).

1. М. Ломоносов як перекладач.
2. О. Сумароков та В. Тредіаковський.
3. В. Жуковський як перекладач.
4. О. Пушкін як перекладач.
5. М. Лермонтов як перекладач.
6. Л. Боровиковський та А. Метлинський.
7. Т. Шевченко як перекладач.
8. М. Старицький – перекладач художніх творів.
9. П. Куліш як перекладач.
10. І. Франко як перекладач.
11. Леся Українка –відомий перекладач ліричних поезій.
12. П. Грабовський – перекладач поетичних творів літератури Східної Європи та Америки.
13. М. Рильський – теоретик і практик художнього перекладу.
14. М. Бажан як перекладач.
15. М. Зеров як перекладач.
16. В. Підмогильний, М. Драй-Хмара
17. М. Вороний, П. Филипович – перекладачі.
18. Д. Загул, Борис Тен – перекладачі.
19. Г. Кочур як перекладач.
20. М. Лукаш як перекладач.
21. О. Терех, Р. Доценко – перекладачі.
22. Ю. Лісняк, М. Москаленко – перекладачі.
24. Д. Білоус, О. Мокровольський – перекладачі.
25. В. Митрофанов, Мар Пінчевський, І. Дзюб – перекладачі.

3. Виконайте подані вправи.

Вправа 1. Письмово перекладіть поданий тематичний текст, звертаючи увагу на переклад виділених ЛО.

Charlotte Bronte

JANE EYRE

“I mounted into the *window-seat*: gathering up my feet, I sat cross-

legged, like a Turk ... ”

... “What do you want? ” I asked, with awkward diffidence. “Say: What do you want, *Master Reed*”: was the answer”. ...

... “Dear! Dear! What a fury to fly at *Master John!*”

... I resisted all the way: a new thing for me, and a circumstance which greatly strengthened the bad opinion Bessie and Miss Abbot were disposed to entertain of me.

The fact is, I was a trifle beside myself; or rather out of myself, as the French would say: I was conscious that a moment’s mutiny had already rendered me liable to strange penalties, and, like any other rebel slave, I felt resolved, in my desperation, to go all lengths. “Hold her arms, Miss Abbot: she’s like a mad cat.” For shame! for shame! cried *the lady’s-maid*. “What shocking conduct, Miss Eyre, to strike *a young gentleman*, your benefactress’s son! Your young *master*”. *Master!* How is he my *master*? Am *I* a servant? “No; you are less than a servant, for you do nothing for your keep. There, sit down, and think over your wickedness”.

Вправа 2. Дайте правильну відповідь:

1. Із старогрецької “hermenia” означає:
а) переписати; в) висловити;
б) трансформувати; г) передати.
2. Грек Луцій Лівій Андронік відомий як:
а) як перекладач “Одіссеї” Гомера;
б) перекладач філософської літератури;
в) перекладач трагедій Еврипіда;
г) перекладач-теоретик.
3. Розвиток перекладу на Русі починається з:
а) XI ст.; в) XIII ст.;
б) XII ст.; г) X ст.
4. Перша перекладна література на Русі була:
а) сакральною; в) світською;
б) природничо-науковою; г) діловою.
5. У XVI ст. центр перекладацької діяльності знаходився у:
а) Києві; в) Новгороді;
б) Москві; г) Санкт-Петербурзі.
6. Перша Всесоюзна нарада перекладачів відбулася у:
а) 1918 році; в) 1936 році;
б) 1920 році; г) 1940 році.

7. Радянський стиль у перекладі був запропонований:
 а) Горьким; в) Кашкінім;
 б) Кундзічем; г) Рильським.
8. Артикль "the" належить до:
 а) лексичних нівеляторів; в) граматичних нівеляторів;
 б) лексичних компенсаторів; г) граматичних компенсаторів.

Вправа 3. Заповніть таблицю, звертаючи увагу на переклад лексичних одиниць, що містять

а) корені грецького походження.

<i>Root</i>	<i>Meaning</i>	<i>Example</i>	<i>Translation</i>
Capt	Take, hold,	Capture	
Cede, cess	Seize	Recession, proceed	
Cred	Believe	Credit, creed	
Die, diet	Speak, say	Dictate, dictio	
Due, duct	Lead	Induce, conductor	
Fac, fee	Do, make	Factory, defect	
Ject	Throw, hurl	Eject, inject	
Junct	Join	Junction,	
Mit, miss	Send	conjunction	
Pon, pos	Place, put	Admit, dismiss	
Port	Carry	Component, dePortable	
Scrib, script	Write	Scribble	
Spec	Look, see	Spectator	
Ten	Stretch, hold	Tendon, tenant	
Tract	Pull, move	Tractor, retract	
Vid, vis	See	Video, vista	
Voc, vok	Call	Vocation, invoke	
Volv	Roll	Revolve	

б) корені латинського походження.

<i>Root</i>	<i>Meaning</i>	<i>Example</i>	<i>Translation</i>
-------------	----------------	----------------	--------------------

Anthrop	Human	Anthropology	
Aster	Star	Asterisk	
Auto	Self	Automobile	
Bibl	Life	Bibliography	
Bi, bio	Time	Biology	
Chron	Govern	Chronology	
Carc, crat	People	Democracy	
Dem	Power, force	Epidemic	
Dyn	Birth, race	Dynamite	
Gen	Earth	Generation	
Geo	Write	Geoscience	
Graph	Write	Paragraph	
Gram	Sun	Grammar	
Helio	Water	Helium	
Hydr	Word,	Hydrogen	
Log	reason	Dialogue	
Logy	Study of	Geology	
Metr, meter	Measure	Barometer	
Neo	New	Neophyte	
Nom, nym	Name, word,	Economic	
Ortho	order	Orthodontist	
Pan	Straight,	Panorama	
Phil	correct	Philosopher	
Phobia	All, entire	Claustrophobi	
Phon	Love	Phonograph	
Psych	Fear	Psychology	
Scope	Sound	Telescope	
Soph	Mind, soul	Sophisticated	
Tele	See	Television	
Theo	Wise,	Theology	
Therm	wisdom	Thermometer	
	Far, distant		

Вправа 4. Перекладіть речення, звертаючи увагу на виділені слова, які потрібно перекласти на основі вибору варіантних відповідників.

1. The *hiatus* lasted roughly a decade.
2. The *fingers* are silver-plated to reduce RF resistance.
3. The *unique* requirements of radar have led to the development of a technology that is *foreign* to most communication systems.
4. Noise *immunity* is a significant advantage of such a system.
5. For indoor applications, where fire retardant properties are required, cables can be supplied with a *fire-retardant jacket*.
6. In actual practice, some amount of *headroom* is always designed into a system to compensate for component aging, and device failure.
7. The *traveling wave tube* (TWT) is another type of vacuum power device used for transmitters.

ТЕМА 4. Принципи типології перекладу

4.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Системний аналіз перекладацької практики та теорії дозволяє вибудувати єдину типологію перекладів, що узагальнює різні сторони підготовки, виконання, презентації й функціонування перекладу та співвідноситься з іншими компонентами перекладацької діяльності.

1) Переклади, що виділяються за співвідношенням типів мови перекладу і мови оригіналу:

Внутрішньомовний переклад:

- діахронічний (історичний) переклад;
- транспозиція.

Міжмовний переклад:

- бінарний переклад ;
- інтерсеміотичний переклад;
- трансмутація.

2) Переклади, які розрізняються за характеристикою суб'єкта перекладацької діяльності та за відношенням до автора ТП:

Традиційний переклад:

- переклад, виконаний перекладачем, що не є одночасно автором перекладного тексту;
- авторський (авто-) переклад;
- авторизований переклад.

Машинний переклад;

Змішаний переклад.

3) Переклади, виконані за типом перекладацької сегментації тексту і одиниць перекладу, що були використані :

Поморфемний переклад;

Абзацно-фразовий переклад;

Фразовий переклад;

Суцільнотекстовий переклад.

4) Переклади, виділені за ознакою форми презентації тексту-перекладу і тексту-оригіналу.

Письмовий переклад:

- письмовий переклад писемного тексту;
- письмовий переклад усного тексту.

Усний переклад:

- усний переклад усного тексту:

◦ синхронний переклад;

◦ однобічний переклад;

◦ послідовний переклад;

◦ двосторонній переклад.

- усний переклад письмового тексту.

5) Переклади, виділені за ознакою характеру та якості відповідності тексту перекладу тексту-оригіналу:

Вільний переклад:

- інтерпретація;

- адекватний переклад.

Точний переклад;

Завірений переклад.

Автентичний переклад;

6) Переклади, які виділяються за ознакою жанрово-стилістичної характеристики перекладного матеріалу і жанрової приналежності:

Науково-технічний переклад;

Військовий переклад;

Суспільно-політичний;

Юридичний переклад;

Художній переклад;

Побутовий переклад.

7) Переклади, що виділяються за ознаками повноти і способу передачі смислового змісту оригіналу:

Повний переклад;

Неповний переклад:

- скорочений переклад;

- анотаційний переклад;

- фрагментарний переклад;

- реферативний переклад.

- аспектний переклад;

8) Переклади, виконані за ознакою основної прагматичної функції:

Практичний переклад:

- робочий (інформаційний) переклад;

- консультативний переклад;

- друкований переклад;

Навчальний переклад;

Еталонний переклад.

Експериментальний переклад;

9) Переклади, що виділяються за ознакою первинності/непервинності тексту оригіналу:

Прямий переклад;

Зворотний переклад.

Непрямий переклад;

4.2. Практичне заняття № 4.

ПЛАН

1. Підготуйте відповіді на таке теоретичне запитання:

Основні принципи типології перекладу. *Наведіть власні приклади.*

2. *Законспекуйте періоджерела, готуючи відповіді на запитання.* Обов'язково вкажіть джерело цитування та сторінку. Подайте приклади різних типів перекладу.

3. Виконайте подані вправи.

Вправа 1. *Наведіть українські відповідники таких англійських компаративних конструкцій.*

as like as chalk and cheese;

---

as black as crow / jet;

---

as bright as a button;

---

as dry as a bone / mummy;

---

as light as a butterfly;

---

as poor as a church mouse / rat, charity;

---

as red as a cherry / rose;

---

as red as a lobster;

---

as red as a poppy;

---

as red as a turkey-cock;

---

as silly as a goose / donkey, owl, pig;

---

as weak as water / straw, a cat.

Вправа 2. *Наведіть англійські відповідники таких українських компаративних конструкцій.*

чорний, як сажа

сліпий, як кріт

холодний, як крига

п'яний, як хлющ

ясно, як божий день

раз плоннути

веселий, як весняний жаворонок

ясний, як день

пихатий, як індик; зарозумілий, гордий

німий, як риба

м'який, як пух / віск, шовк

мудрий, як змії / Соломон

піймавши облизня

шилом патоки захопивши / знаючи

більше ніж до цього

Вправа 3. *Перекладіть тексти українською мовою.*

KAZIMIR MALEVICH

Kazimir Malevich has assured himself a place in history as one of the most paradoxical and colourful figures in the world of avant-garde, however extreme such a description might seem. The “unprecedented shamelessness” of the painter shocked the public when, in 1913, he dared to exhibit a “plain black square”. Moreover, his work continues to startle museum-goers even today: at least, those viewers who consider that a black square is a block square whether the background is red or white. In his day, no one believed that Maievich, a former student of the Kyiv School of Drawing and the Moscow College of Art, Architecture and Building, was capable of drawing without a compass and ruler. “Suprematism” is the combination of the simplest geometric figures on a plane in order to form compositions full of internal movement. This artistic method prepared the observer for the dazzling surprises displayed in the style of Pollock-compositions seemingly in flames.

The painter's creative maximalism directed his work toward the search for a philosophy of colour; he also strove to examine the correlation between different colours. Malevich's ideas on art can be defined as "classics of the vanguard". However, it is difficult to say whether Suprematism is the unique aesthetic invention of the artist alone, since the native Kyivite was influenced by Ukrainian folk art. His relationship with the Ukrainian people was influential in both directions; Ukrainian village women manufactured objects designed along Suprematist patterns in workshops organised by avant-garde artists. Malevich's canvases can be found in collections all over the world. The majority of his works are located in the State Russian Museum in St. Petersburg and in the Municipal Museum of Amsterdam. Only two of Malevich's works remain in the artist's homeland.

THE MEMO

Hi, I'm Bill O'Reilly, reporting tonight from Los Angeles. Thanks for watching us. Who has the moral high ground in the Iraq debate? That is the subject of this evening's *Talking Points Memo*.

As you know, both sides of the debate are saying God is on their side. Those who favor peace point to the pope calling the war immoral, and those who favor the removal of an evil man, Saddam, say they're protecting lives by that action. In this case, I think both sides are wrong. Nobody knows for sure what the absolute right thing to do is. We can only have opinions. Thus, it's intellectually dishonest to be claiming God is on your side when only God knows for sure what the right thing to do is. *Talking Points* bases its support of military action against Saddam on one overwhelming fact. And note the word "fact".

According to the United Nations, Saddam has refused to account for 8,500 liters of anthrax, as well as 31,000 other chemical munitions. Again, that's according to the U. N. Faced with that fact, it is dangerous to allow an evil dictator to remain in power. Now if you want to chance that Saddam would never use those deadly weapons that is your right in a free society, and I respect that right, but I don't want to chance that.

In the wake of 9/11 and after the United Nations has demanded 18 times that Saddam give up his weapons, again, I don't want to take the chance. And international law is on my side. In an absolutely disgraceful column today, Los Angeles Times writer Robert Scheer says the United States will join the ranks of "war criminals" if we attack Iraq.

ТЕМА 5. Жанрово-стилістична класифікація перекладів

5.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Лінгвісти розрізняють у процесах комунікації такі *функціональні стилі* залежно від диференційованих соціальних потреб:

- загальний комунікативний стиль (в усному мовленні);
- професійний практичний стиль (офіційне спілкування, ділова мова);
- науково-теоретичний стиль (мова науки);
- публіцистичний (мова засобів масової інформації);
- естетичний стиль (мова літератури, поезія).

Класифікація *мовних функцій*: пізнання (світомоделювання); повідомлення (інформування); впливу (прагматики, спонування); естетична (цілісності, краси); спілкування (комунікації). Панування однієї з них і дозволяє створювати відповідні комплекси текстів:

- світомоделююча → науково-технічний функціональний стиль,
- інформативна → діловий,
- спонукальна (прагматична) → публіцистичний,
- естетична → белетристичний,
- комунікативна → побутовий.

Саме відповідна *функція* і зумовлює *перекладацькі перепони* наприклад:

- термінологічність у науково-технічному типі тексту,
- клішовану канцелярність – у діловому,
- експресивну конотативність – у публіцистичному,
- багатозначну прагматичність – у белетристичному,
- національно забарвлену ситуативність – у побутовому.

Указані *перекладацькі труднощі* настільки складні й вагомі, що є сенс виділяти окремі типи *функціонально-стильового перекладу*: науково-технічний, офіційно-діловий, публіцистичний, художній.

Перекладацькі труднощі у галузі будь-якого функціонального стилю є за своєю суттю типовими, бо успіх адекватного перекладу залежить завжди від фонових знань перекладача, але рівень останніх зумовлюється не тільки його підготовкою та практичним досвідом.

Художній переклад займає особливе місце в теорії перекладознавства, адже основне його завдання полягає у створенні перекладною мовою твору, здатного мати художньо-естетичний вплив на реципієнта перекладу.

Інформативним перекладом називається переклад спеціальних текстів, основна функція яких полягає у повідомленні будь-яких відомостей, а не в художньо-естетичному впливі на читача. До таких текстів належать усі матеріали наукового, ділового, суспільно-політичного, побутового характеру.

Об'єктом суспільно-політичного перекладу є суспільно-політичні та публіцистичні тексти, яким властиве пропагандистське чи агітаційне спрямування, а отже, яскраве емоційне забарвлення поряд із досить великою кількістю термінології. Цей вид перекладу має риси як художнього, так і спеціального перекладу.

Об'єктом спеціального перекладу виступають матеріали, які належать до різних сфер людської діяльності, науки і техніки. Особливою рисою цих текстів є надзвичайно точне вираження думки, яке можливе завдяки широкому використанню термінології. До спеціального перекладу належить: військовий, юридичний, технічний, науковий, медичний, економічний тощо.

Підтримуючи традиційні підходи до виділення і класифікації функціональних стилів мови й мовлення з позицій виокремлення типів перекладу за жанрово-стильовою спрямованістю, розрізняємо переклади **публіцистичного, наукового, офіційно-ділового стилю; художній переклад та переклад розмовних текстів.**

Фахові тексти розрізняються на текстовому й термінологічному рівнях. Наочним прикладом у цьому зв'язку може бути зіставлення юридичних, економічних та технічних текстів. У *юридичних текстах* постає питання: «Чи інституції, реалії у вихідній мові та мові перекладу можна порівнювати і якою мірою?». В *економічних текстах* спостерігається певне міжнародне «вирівнювання» термінології, що є насамперед результатом впливу американської економіки, хоча й у цій галузі має місце амбіційний спротив окремих поширених мов, які намагаються запроваджувати власні термінологічні одиниці. Зовсім інша ситуація з *технічними текстами*. Тут на чільному місці проступає вимога міжнародної стандартизації принаймні в рамках однієї терміносистеми. Ці та подібні особливості фахових текстів повинні неодмінно враховуватися в перекладацькій діяльності.

Принципи художньої точності в перекладі	Орієнтування на контекст
	Слідування відношенню автора до описуваної ситуації
	Принцип слідування загальній стилістичній направленості твору і індивідуальному стилю автора
	Принцип відповідності прийнятої автором інтенсивності
	Орієнтування на основний словниковий фонд мови
	Вибір слова, що найбільше відображає реальну дійсність
	Використання стійких і напівстійких фразеологічних сполучень

Завдання перекладача поетичного твору :

- зберегти розмір і стопність;
- зберегти каденцію;
- зберегти тип чередування рим:
  - а) суміжна (характерна для пісенного складу);
  - б) перехресна (характерна для сюжетної оповіді);
  - в) опоясувальна (характерна для сонетної форми).
- зберегти кількість і місце лексичних та синтаксичних повторів.

Засоби оформлення естетичної інформації в прозовому творі:

- епітети передавати з врахуванням їх структурних і семантичних особливостей;
- порівняння передаються з врахуванням структурних особливостей та стилістичного забарвлення лексики, що входить до нього;
- метафори передаються з врахуванням структурних характеристик та семантичних відношень між образним і предметним планом;
- авторські неологізми передаються за існуючою в мові перекладу словотворчою моделлю із збереженням компонентів слова і стилістичного забарвлення;

- повтори фонетичні, морфемні, лексичні, синтаксичні, лейтмотивні – передаються по можливості із збереженням кількості компонентів повтору і самого принципу повтору;
- гра слів, основана на багатозначності, зберігається у перекладі, за інших умов гра слів не передається.

5.2. Практичне заняття № 5.

ПЛАН

1. Підготуйте відповіді на такі теоретичні запитання:

- 1.1. Поняття функціонального стилю. *Наведіть приклади.*
- 1.2. Різновиди перекладу залежно від жанру перекладеного тексту.
- 1.3. Визначте семантичний об'єм поняття «художність» і вкажіть, охоплює він усі типи тексту чи лише белетристичний комплекс. При позитивній відповіді («усі типи») опишіть специфіку цього поняття для кожного функціонального стилю, а при негативній («тільки белетристика») обґрунтуйте Ваше функціональне бачення мови.
- 1.4. Як можна класифікувати тексти щодо їх перекладацьких особливостей?

2. Спираючись на періоджерела, розробіть презентацію про один із зазначених підстилів, обов'язково проілюструвавши прикладами. Вкажіть джерело цитування та сторінку (№ варіанту необхідно дібрати згідно № Вашого прізвища у списку групи).

- 1, 16 – стиль засобів масової інформації,
- 2, 17 – художньо-публіцистичний стиль,
- 3, 18 – есе,
- 4, 19 – науково-публіцистичний стиль,
- 5, 20 – розмовний стиль,
- 6, 21 – власне науковий,
- 7, 22 – науково-популярний,
- 8, 23 – науково-навчальний,
- 9, 24 – законодавчий,
- 10, 25 – дипломатичний,
- 11, 26 – адміністративно-канцелярський,
- 12, 27 – епічний,
- 13, 28 – ліричний,

14, 29 – драматичний,
15, 30 – комбінований.

3. Виконайте подані справи.

Вправа 1. Письмово перекладіть поданий тематичний текст. Зазначте стиль тексту.

RECOMMENDATIONS FOR ACTION

The Recommendations recognize that greater international cooperation is required in this area. It is increasingly difficult for individual countries to combat effectively the spread of harmful tax practices without the risk of putting their taxpayers and economies at a competitive disadvantage.

There is, therefore, a strong case to reinforce existing measures and to intensify international cooperation when formulating a response to the problem of harmful tax practices.

The Recommendations set out in the Report and the accompanying Guidelines (see Annex) adds the problem of harmful tax practices from different angles. Taken together, they represent a comprehensive approach by Member countries for dealing with the problems of harmful tax competition created by tax havens and harmful preferential tax regimes. Some of the Recommendations encourage countries to refrain from adopting or to eliminate measures constituting harmful tax competition. Others are aimed at offsetting the benefits for taxpayers of certain forms of harmful tax practices. Still others address the issue indirectly by focusing on tax evasion and avoidance, because many forms of harmful tax competition are aimed at taxpayers willing to engage in tax evasion and avoidance.

The effectiveness of many of the Recommendations concerning domestic legislation and tax treaties depends in part upon whether they can be implemented in a co-ordinated way. This is why one of the main Recommendations is for the establishment of a Forum to monitor the application of the Guidelines and to undertake an on-going evaluation of existing and proposed regimes, to assess the effectiveness of counter-measures and to propose ways to improve their effectiveness. It will also be responsible for monitoring the implementation of the other Recommendations.

In addition to these Recommendations, the Report identifies a series of areas where further study could result in new Recommendations. The Forum will be used to examine these areas.

Вправа 2. Проаналізуйте виділені слова і словосполучення та поясніть причини, що визначають необхідність розширення значення при перекладі. Знайдіть найвдаліші українські відповідники та перекладіть речення.

1) A little before nine o'clock, I *descended to the ground floor* of the house. _____
_____

2) I want to say *a word* to you in private, Mr. Hartright. _____
_____

3) *No hanging bill*. _____
_____

4) “Go home all of you to dinner», said the schoolmaster”, “except Jacob. Jacob must stay where he is; and the ghost may bring him *his dinner*, if the ghost pleases”. _____
_____
_____

5) I saw Miss Halcombe *change colour*, and look a little uneasy. _____
_____

6) *It killed me*. _____
_____

7) And he briefly narrated *what the maid had seen*, and showed the broken stick. _____
_____

Вправа 3. Перекладіть речення, звертаючи увагу на переклад значень виділених слів і словосполучень.

1) The moon was *full and broad* in the dark blue starless sky. _____
_____

2) It was by this time about nine in the morning, and the first fog of *the season*. _____
_____

3) If you really want to hear about, the first thing you'll probably want to know is where I was born, and what my *lousy* childhood was like. _____

4) We always had the *same meal* on Saturday nights at Pencey. _____

5) If one had *to miss a meal*, what comfort in the knowledge that others had to miss it too? _____

6) My mother had *left* her chair in her agitation and gone behind it in the corner. _____

Вправа 4. Знайдіть українські еквіваленти виділених слів і словосполучень, застосовуючи прийом цілісного перетворення.

1) Even the most perfunctory account of the plain facts would *blow the myths sky-high*. _____

2) No dirty little legs to run about on, and no noisy little *lungs to scream with*. _____

3) Miss Halcombe took *the business of talking*, as easy and ready as usual, into her own hands. _____

4) "*My mind* misgives me," was all she said when I had gone. _____

5) *Never mind* considering about your answer Mr. Hartright. _____

6) She wasn't exactly the type that *drove you mad with desire*. _____

7) *Remember me to him*. _____

8) *I got the ax*. _____

Вправа 5. Порівняйте вірш «Океан» з англійським перекладом і

визначте достовірність його відтворення: 1) на змістовому рівні; 3) на поетичному рівні: а) на рівні дотримання метрики; б) на рівні дотримання рим; в) дотримання ритміки оригіналу.

ОКЕАН

Михайло Семенко

Я не знаю – є
Що ще більш таємне
Як це співуче слово –
Океан.
Скільки людей-героїв
В твої простори впивалося –
Скільки надій ламалося –
Крізь туман.
Скільки народів твоїми
водами –
Крізь піну невірних хвиль –
Змагалося з бурями й
непогодами
Проклинали могутній Штиль.
Скільки губів безгучно
зціпилося

В бажанні непевних ран
І проклинала – й
благословляло
В шепоті: Океан.
І я – закоханий – я наче мрію –
Прагну хвилинами
найгостріших стум,
До тебе – в обрій – приходь
зогрію
І душа повна невиразних Ран.
Що це мені й сьогодні
вдарило –
За колом полярним – барабан?
Серце в мені клично
захмарило –
Океан – Океан!

THE OCEAN

I don't know if
There is anything more
mysterious
Than this singing word –
How many people-heroes
Have been gulped
In your expanses –
How many hopes have been broken
Through fog.
How many peoples through
your waters –
Through the foam of unsteady
waves –
Have struggled with storms and
bad weather

And condemned the mighty
Calm of the sea.
How many lips have been silently
clenched
In the hope of uncertain wounds
And damned – and blessed
In a whisper: Ocean.
And I – In love – It's as if I'm
dreaming –
In the moments of the sharpest
obscurity I strive
To you – to the horizon – come –
I'll –warm you up
And my soul is filled with indistinct
Wounds.

What has struck me today –
Beyond the polar circle – a drum?
My heart has become overcast –
Ocean, Ocean!

Translated by Michael M. Naydan

Вправа 6. Проаналізуйте вірш Т. Гуда «Пісня про сорочку» в оригіналі та перекладі П. Грабовського. Дайте свій варіант перекладу.

With fingers weary and worn,
With eyelids heavy and red,
A woman sat in unwomanly rags,
Plying her needle and thread –
Stitch! Stitch! Stitch!
In poverty, hunger, and dirt,
And still with a voice of dolorous pitch
Work! Work! Work!
While the cock is crowing aloof!
And work – work – work,
Till the stars shine through the roof.
It's Oh! To be a slave
Along with the barbarous Turk,
Where woman has never a soul to save,
If this is Christian work!

***

Потомилися пальці слабї,
Червонїють отемренї очї, –
Швачка ж голкою вертить в журбї
На нїй лахми якїсь нежїночї
Ший, ший, ший –
Серед бїдностї, голоду, спраги!
І тремтїв її голос смутний, –
Про сорочку співав без розваги.
Поробляй, поробляй, поробляй!
Доки пївень не крикне на дворї.
Поробляй, поробляй, поробляй,
Доки з неба присвїчують зорї.
О, була б краще, нещаснице, ти
Хоч рабою у турка-деспота.
Де вік жїнцї душі не спасти,
Коли се християнська робота!

ТЕМА 6. Види усного перекладу

6.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Основними прийомами при усному перекладі є компресія тексту і розвиток тексту.

Розвиток тексту – це вміння виокремити в реченні «згусток» смислу, за допомогою якого відновити в пам'яті вихідне речення і розвинути (розгорнути) його за правилами мови перекладу. Переважно застосовується у послідовному перекладі.

Компресія тексту – трансформація вихідного тексту з метою надати йому більш стислої форми за рахунок спрощення синтаксичної структури тексту і вилучення надлишкових елементів висловлювання. Широко застосовується у синхронному перекладі.

Перекладацький скоропис – система записів усного перекладача у процесі сприйняття мовлення, яка ґрунтується на фіксації думок, а не слів (і цим вигідно відрізняється від інших форм фіксування тексту: конспектування, стенографії).

Інформація – відомості, які містяться у даному мовленнєвому повідомленні і розглядаються як об'єкт передачі, зберігання й обробки. Інформацію, закладену в повідомленні, доцільно поділити на три види: когнітивну, емоційну, естетичну.

Когнітивна інформація – це об'єктивні відомості про світ.

Емоційна інформація – вираження емоцій, почуттів, спричинених предметами, фактами, явищами об'єктивної дійсності. До емоційної інформації належать слова привітання, прощання, висловлені думки, оцінки тощо.

Естетична інформація – відомості, здатні бути засобом художньої виразності, створювати відчуття прекрасного. Естетична інформація представлена метафорами, епітетами, грою слів, римою, фразеологічними одиницями тощо. Зазначені види інформації по-різному представлені у різних текстових жанрах.

Жанр тексту – це клас вербальних текстів, які характеризуються спільною структурою, обмеженою варіативністю і вживаються в однотипних комунікативних контекстах.

Інформаційне повідомлення – зазвичай короткий текст, який

містить загальнозначиму нову інформацію із галузі політики, культури, мистецтва, суспільного життя, спорту. Такий текст є типовим для засобів масової інформації.

Цьому текстовому жанру притаманні такі особливості:

- Текст витриманий у межах літературної норми. Просторіччя, жаргон, високий стиль у ньому неприпустимі.

- Текст спеціалізований на передачі когнітивної інформації, тому тут важливо зберегти дати, власні і географічні назви, цифрові дані.

- Емоційна інформація обмежена, тому перевага надається нейтрально-оцінній лексиці.

Інтерв'ю – це публічний діалог, який складається з питань і відповідей, присвячений або певній темі, або діяльності і особистому життю особи, у якої беруть інтерв'ю.

Особливості цього текстового жанру:

- Когнітивна інформація накладається на емоційну, тому, поряд з нейтральною лексикою і граматику, тут присутні емоційно-оцінні засоби, які слід передати під час перекладі.

- Особа, у якої беруть інтерв'ю, часто має яскраво виражену власну манеру будувати речення, відхилитися від літературної норми, вживати улюблені слова і вирази.

- Не усі репліки кореспондента можуть бути оформлені як питання, іноді – як твердження з долею сумніву чи просто твердження. Стиль питань і відповідей слід точно передавати при перекладі.

Переговори – це офіційна бесіда за участю двох чи більше сторін з метою розв'язання певних запланованих питань чи вироблення певного рішення. Особливості цього текстового жанру: Переговори являють собою вільне спілкування, у ході якого можуть виникати конфліктні ситуації. Дотримуючись нейтральної позиції, перекладач може випустити чи згладити певну інформацію при перекладі для виходу зі складної ситуації перекладу.

У цьому жанрі для перекладача важливо знати формули офіційного етикету і стилістику нормативного офіційного спілкування. Переговори – частина ділового спілкування, тому для цього жанру характерним є широке вживання юридичної і фінансової лексики.

Фактори впливу на діяльність перекладача/тлумача

№ n/n	Виокремлений фактор	Важливий для	
		Перекладача	Тлумача
1.	Вільне володіння мовами джерела та перекладу	Обов'язково	Обов'язково
2.	Багатий словниковий запас із обох мов	Обов'язково	Обов'язково
3.	Досконала вимова, чітка дикція	Бажано	Обов'язково
4.	Виняткова працьовитість і старанність	Обов'язково	Обов'язково
5.	Висока виконавська відповідальність	Обов'язково	Обов'язково
6.	Націленість на свідоме й повне освоєння усного чи писемного мовленнєвого матеріалу мови-джерела	Обов'язково	Обов'язково
7.	Винахідливість при відшуканні лексичних та інших текстових відповідників	Обов'язково	Обов'язково
8.	Уміння швидко й повно використовувати різні типи словників та різні довідники в процесі перекладу	Обов'язково	Бажано, але практично неможливо
9.	Уміння користуватися сучасними технічними засобами	Бажано	Обов'язково
10.	Уміння скорочувати зміст усного дискурсу/ писемного мовлення й передавати найголовніше	За потреби	Обов'язково

11.	Чуття/розуміння найтонших відтінків виражальних засобів мови-джерела і мови перекладу	Обов'язково	Обов'язково
12.	Моторна пам'ять і швидка реакція в процесі перекладу/ тлумачення	Бажано	Обов'язково
13.	Добра слухова та зорова пам'ять	Бажано	Обов'язково
14.	Знання лексики й ідіоматики просторічного та найпоширенішого діалектного мовлення	Обов'язково	Обов'язково
15.	Володіння всіма стилями мови-джерела та мови перекладу	Обов'язково	Обов'язково
16.	Знання психології, смакових та етичних норм, уподобань носіїв мови-джерела та мови перекладу	Бажано	Обов'язково
17.	Знання звичаїв, традицій, етикету носіїв мови-джерела та мови перекладу	Обов'язково	Обов'язково
18.	Знання найважливіших історичних подій, персоналій, пам'яток, географії країни мови-джерела та мови перекладу	Обов'язково	Обов'язково
19.	Знання і розуміння специфіки гумору, міміки, темпераменту носіїв мови-джерела та мови перекладу	Бажано	Обов'язково
20.	Зовнішність без фізичних дефектів	Не обов'язково	Обов'язково

6.2. Практичне заняття № 6-7.

ПЛАН

1. Підготуйте відповіді на такі теоретичні запитання:

1.1. Спільні та відмінні риси усного та письмового перекладу.

1.2. Послідовний переклад.

2.2.1. Абзацно-фразовий переклад (АФП).

2.2.2. Неофіційний двосторонній переклад без запису.

2.2.3. Офіційний двосторонній переклад без запису.

2.2.4. Двосторонній переклад (під запис).

2.2.5. Переклад монологічного мовлення під запис.

2.2.6. Переклад з аркушу.

1.3. Якими прийомами користується перекладач при усному перекладі? Який з них ширше застосовується при синхронному перекладі? При послідовному перекладі?

1.4. За допомогою чого можна зменшити навантаження на пам'ять перекладача в режимі послідовного перекладу?

1.5. Що таке інформація? Які види інформації має повідомлення?

2. Розробіть презентацію про одного із зазначених перекладачів, представте інформацію про їхній життєвий та творчий шлях, обов'язково вказавши внесок до практики перекладу.

Вкажіть джерело цитування.

1. – 14. П.Р. Палáжченко;
2. – 15. В.М. Суходре́в;
3. – 16. Андре Камінкер;
4. – 17. Л.В. Волода́рський;
5. – 18. Р.К. Міньяр-Белоручев;
6. – 19. В.М. Бережко́в;
7. – 20. Лінн Віссон;
8. – 21. А.П. Чужакін;
9. – 22. С.С. Саприкін;
10. – 23. Ерік Зоммер;
11. – 24. М. Цвілінг;
12. – 25. В. Катін;
13. – 26. Д. Селескович.

3. Виконайте подані вправи.

Вправа 1. Перекладіть англійською мовою та запам'ятайте правила перекладу, запропоновані В.Д. Уваровим.

а) Найгірший переклад кращий за відсутність перекладу.

б) Довжина перекладу та оригіналу мають майже збігатися.

в) Важливим є зв'язок попередніх елементів з наступними.

г) При порушенні сприйняття тексту оригіналу допустимо повторювати відомості з попередньої частини тексту, або відтворювати відомі перекладачеві достовірні знання з проблематики, що розглядається.

д) Англійське речення, на відміну від українського, починається з підмета.

е) При перекладі використовуються лише стійкі словосполучення.

є) Вірно підібране значення слова визначає в кінцевому підсумку адекватне сприйняття речення, яке визнається основною одиницею перекладу більшістю теоретиків перекладу: в систематичному плані еквівалентність досягається не завдяки морфемі, слову чи групі слів, а лише починаючи з речення.

Вправа 2. Повторіть за викладачем вислови (вдома виконайте їх письмовий переклад). Вправа виконується при закритому підручнику:

а) українською мовою та в перекладі англійською:

Хмара хмарою	_____
Ходити околяса	_____
Холодний як крига	_____
Хоч греблю гати	_____
Хоч поганий ківш, та без нього гірш	_____
Хрін від редьки не солодший	_____
Хто пізно стає, тому хліба не стає	_____
Хто порося вкрав, тому в вухах лящить	_____

б) англійською мовою та в перекладі українською:

The biter bit	_____
As black as my hat	_____
To break a butterfly on the wheel	_____
Butter to butter is no relish	_____
Burn not your house to frighten the mouse	_____

Вправа 3. Перекладіть українською мовою. Повторіть за викладачем назви художніх творів і кінофільмів.

а) англійською мовою та в перекладі українською:

“The Financier”	_____
“Horses and Men”	_____
“A Story-Teller’s story”	_____
“The Love Nest”	_____
“On the American Dead in Spain”	_____
“The Great Blessing”	_____
“Death in the Afternoon”	_____
“In Our Time”	_____
“A Memorable Feast”	_____
“The Sound and the Fury”	_____
“Sleeping with the Enemy”	_____
“The Shawshank Redemption”	_____
“The Bodyguard”	_____

“The Beauty and the Beast”
“Back to the Future”
“Runaway Bride”
“Sleepless in Seattle”
“Midnight Run”
“The Rainmaker”
“Nightmare on Elm Street”
“Dances with Wolves”
“Citizen Kane”
“Blood and Sand”
“The Pelican Brief”

б) українською мовою та в перекладі англійською:

«Війна і мир»
«Собор»
«Злочин та покарання»
«Прапорonosці»
«Досвітні вогні»
«Дорогою ціною»
«Сам собі пан»
«Тютюнова дорога»
«Після таких утіх»
«Серце, м'яке як віск»
«Сніданок у Тіффані»
«Вище крокви, теслі»
«Над прірвою у житті»
«Смерть після полудня»
«За рікою, в затинку дерев»

Вправа 4. Перекладіть англійською мовою назви творів відомих американських письменників.

І. Шервуд Андерсон (Sherwood Anderson)

«Уайнсбург, Огайо»
«Тріумф яйця»
«Коні і люди»
«Смерть у лісі та інші оповідання»
«Історія оповідача»

II. Рінг Ларднер (Ring Lardner)

«Ти знаєш мене, Ел»
«Велике місто»
«Як писати оповідання.
Зразки додаються»
«Любовне гніздечко»
«Задай їм перцю: листи Жека –
вбивці кайзера»

III. Теодор Драйзер (Theodore Dreiser)

«Сестра Кері»
«Фінансист»
«Титан»
«Геній»
«Бий, барабане! »
«Трагічна Америка»
«Звільнення»
«Дванадцять чоловіків»
«Барви великого міста»
«Кайдани»
«Галерея жінок»
«Американська трагедія»
«Оплот»
«Стоїк»

IV. Френсіс Скотт Фіцджеральд (Francis Scott Fitzgerald)

«По той бік раю»
«Прекрасні і прокляті»
«Великий Гетсбі»
«Ніч лагідна»

V. Ернест Хемінгуей (Ernest Hemingway)

«У наш час»
«І сходить сонце»
«Чоловіки без жінок»
«Фієста»
«Прощавай, зброє!»
«Смерть після полудня»
«Зелені горби Африки»
«Переможець не одержує
ничого»

«Люди на війні»
«Мадридські шофери»
«Американський боєць»
«За річкою, в затинку дерев»
«Старий і море»
«Небезпечне літо»
«Свято, що завжди з тобою»
«Острови в океані»
«Там, де чисто та світло»

VI. Уільям Фолкнер (William Faulkner)

«Село»
«Місто»
«Особняк»
«Солдатська нагорода»
«Реквієм по черниці»
«Сарторіс»
«Шум і лють»
«Ведмідь»
«Світло в серпні»
«Крадії та інші твори»

VII. Ерскін Колдуелл (Erskine Caldwell)

«Тютюнова дорога»
«Акр господа бога»
«Американська земля»
«Ми – живі»
«Хлопчина з Джорджії»
«Випадок у липні»
«Ближче до дому»

VIII. Дороті Паркер (Dorothy Parker)

«Оплакування живих»
«Після таких утіх»
«Тут відпочинемо»
«Повна гармонія»
«Леді з того коридору»
«Постріл на заході сонця»
«Катастрофа. Історія жінки»

IX. Ленгстон Х'юз (Langston Hughes)

«Сміх крізь сльози»

«Звичаї білих»

«Переможені бубни»

«Пантера і бич»

X. Кетрін Енн Портер (Katherine Ann Porter)

«Розквітлий багряник»

«Гасієнда»

«Полудневе вино»

«Білий кінь, білий вершник»

«Нахилена вежа»

«Минулі дні»

«Корабель дурнів»

XI. Джером Девід Селінджер (Jerome David Salinger)

«Над прірвою в житі»

«Дев'ять оповідань»

«Вище крокви, теслі»

«Сімур: знайомство»

XII. Трумен Капоте (Truman Capote)

«Нічне дерево»

«Інші голоси, інші кімнати»

«Трав'яна арфа»

«Сніданок у Тіффані»

«З холодним серцем»

XIII. Фленнері О'Коннор (Flannery O'Connor)

«Герань»

«Мудра кров»

«Добру людину важко знайти»

«Розлучені руйнують»

XIV. Джон Андайк (John Updike)

«Ярмарок у богадільні»

«Кролику, тікай»

«Кентавр»

«Ферма»

«Ті самі двері»

«Голубине пір'я»

«Олінджерські оповідання»

XV. Джеймс Болдуїн (James Baldwin)

«Ніхто не знає його імені»
«Наступного разу пожежа!»
«Блюз для містера Чарлі»
«Якби Бійл-стріт могла
заговорити»

XVI. Курт Воннегут (Kurt Vonnegut)

«Механічне піаніно»
«Колиска для kota»
«Бойня номер п'ять, або
хрестовий похід дітей»
«Сніданок для чемпіонів»

Вправа 5. Перекладіть усно поданий діалог українською мовою.

Діалог 1

- 1 – Did you hear the latest about Danny?
2 – No. What happened to him?
1 – Nothing happened to him exactly. He's going to move to Seattle.
2 – To Seattle? That's a long way from here! What in the world made him decide to move to Seattle?
1 – He got this terrific job offer. I guess the salary was so good he just couldn't turn it down.
2 – Well. It certainly will be a switch for him to be living in a place where it rains a lot. You know what a sun lover he is.
1 – I guess if you're earning good money you can learn to like rain.
2 – I don't know. I've never had the chance to learn. I've never had a lot of money!

a) **Слова та вирази:**

what in the world – what on earth;
terrific – remarkable; extraordinary;
job offer – opportunity for employment;
turn it down – to refuse it;
to be a switch – to be a change;
to earn good money – to receive a good salary.

b) **Діалог в контексті:**

Are the speakers friends or relatives?

Who is Danny?

Where is Seattle?

Where are the speakers? Why are they discussing Danny?

c) *Повторення діалогу. Відтворіть діалог з партнером, використовуючи лексичні одиниці діалогу:*

1 – Did you hear the _____ about Danny?

2 – No. What _____ to him?

1 – Nothing happened _____ him exactly. He's going _____ move to Seattle.

2 – To _____ ? That's a long way _____ here! What in the _____ made him decide to _____ to Seattle?

1 – He got _____ terrific job offer. I _____ the salary was so _____ he just couldn't turn _____ down.

2 – Well. It certainly _____ be a switch for _____ to be living in _____ place where it rains _____ lot. You know what _____ sun lover he is.

1 – _____ guess if you're earning _____ money you can learn _____ like rain.

2 – I don't _____. I've never had the _____ to learn. I've never _____ a lot of money!

Діалог 2

1 – When you finish with that, can we go?

2 – I won't be very long now.

1 – I promised to be home an hour ago.

2 – I'm sorry to take so long. I just didn't expect the delay in receiving these notices. They came nearly two hours late!

1 – I wish I could help you a little, but I don't know a thing about it.

2 – I know. If you give me about two more minutes we can leave.

1 – I think I'll go out and wait in the car.

2 – Okay. I won't be long.

a) *Слова та вирази:*

won't be long – won't delay

just – truly

If you give me – If you allow me

b) *Діалог в контексті:*

Are the speakers man and wife?

Where are the speakers?

What caused the delay?

c) *Повторення діалогу. Відтворіть діалог з партнером, використовуючи лексичні одиниці діалогу:*

1 – When you finish with _____, can we go?

2 – I _____ be very long now.

1 – _____ promised to be home _____ hour ago.

2 – I'm sorry to take so long. I _____ didn't expect the delay _____ receiving these notices. They _____ nearly two hours late!

1 – I _____ I could help you _____ little, but I don't _____ a thing about it.

2 – _____ know. If you give _____ about two more minutes _____ can leave.

1 – I think _____ go out and wait _____ the car.

2 – Okay. I _____ be long.

Діалог 3

1 – Why don't you begin by telling me something about yourself?

2 – What do you want to know?

1 – The usual—you know—something about your background and experience and anything personal that you feel is pertinent.

2 – Well, I was born in Iowa and went to school there, right up through college. My father is a doctor, and my mother is a lawyer.

1 – Sounds as if you come from a professional family.

2 – That's right. One of my sisters is a dentist and the other one teaches at a university.

1 – What made you decide to get into computers?

2 – Oh, nothing in particular, I guess. I always liked mathematics and tinkering with machines.

1 – Now what about your experience? How long have you been working with computers?

2 – More than five years now. After I did my engineering degree, I began to specialize in computer technology and I even had my own company for a while.

1 – It certainly sounds impressive. Why don't you have your credentials sent to me and I'll show them to the board. We'll probably get back to you in a week.

2 – Thanks very much.

a) *Слова та вирази:*

right up through – all the way through

Sounds as if – it appears that

to get into – to undertake as a career

in particular – specifically

to tinker – to work in an unskilled way

credentials – references

b) *Діалог в контексті:*

What is the purpose of the talk between the speakers?

Is one speaker younger than the other?

Where does the conversation take place?

How long has one speaker been working with computers?

Do you think the man will get the job?

c) *Повторення діалогу. Відтворіть діалог з партнером, використовуючи лексичні одиниці діалогу:*

1 – Why don't you begin by telling _____ something about yourself?

2 – What do you _____ to know?

1 – The usual – you know – _____ about your background and experience and _____ personal that you feel is pertinent.

2 – _____, I was born in Iowa and _____ to school there, right up through _____. My father is a doctor, and _____ mother is a lawyer.

1 – Sounds as _____ you come from a professional family.

2 – _____ right. One of my sisters is _____ dentist and the other one teaches _____ a university.

1 – What made you decide _____ get into computers?

2 – Oh, nothing in _____, I guess. I always liked mathematics _____ tinkering with machines.

1 – Now what about _____ experience? How long have you been _____ with computers?

2 – More than five years _____. After I did my engineering degree, _____ began to specialize in computer technology _____ I even had my own company _____ a while.

1 – It certainly sounds impressive. _____ don't you have your credentials sent _____ me and I'll show them to _____ board. We'll probably get back to _____ in a week.

2 – Thanks very much.

Діалог 4

- 1 – What kind of a car do you have?
2 – An old one.
1 – I know it's old, but what make is it?
2 – It's a Chevrolet. Why do you ask? You going into the car business?
1 – Nothing like that. My cousin is going to take a job overseas and he can't take his car with him, so he's going to sell it –cheap. It's practically new.
2 – Well, I have been thinking about getting a newer car. I can't afford a brand new one.
1 – Would you like to look at my cousin's car?
2 – Is it a four-door or a two-door?
1 – It's a coupe with a vinyl roof.
2 – Does it have automatic transmission?
1 – Yes, and it also has power steering, power brakes, and air conditioning.
2 – I guess I might take a look at it. How much is he asking?
1 – I don't know for sure, but he'll make you a good deal.
2 – Okay. Set it up for me to see it, if you can.
1 – I'll phone him this afternoon.

a) *Слова та вирази:*

nothing like that – not at all

coupe – a closed, two-door vehicle, seating two to six people

automatic transmission – mechanism in an automobile that automatically shifts gears

power brakes – mechanism to stop a motor vehicle that uses hydraulic fluid or compressed air against the brake shoes of the wheels, requiring very little pressure on the brake pedal to stop the vehicle

power steering – a steering mechanism using a mechanical, hydraulic, or pneumatic device to enable the front wheels to be turned with very little effort

b) *Повторення діалогу. Відтворіть діалог з партнером, використовуючи лексичні одиниці діалогу:*

- 1 – What kind of a _____ do you have?
2 – An _____ one.
1 – I know it's _____, but what make is _____?

- 2 – It's a Chevrolet. Why _____ you ask? You going _____ the car business?
- 1 – Nothing _____ that. My cousin is _____ to take a job overseas and he can't take _____ car with him, so _____ going to sell it – _____.
It's practically new.
- 2 – Well, _____ have been thinking about _____ a newer car. I _____ afford a brand new _____.
- 1 – Would you like to _____ at my cousin's car?
- 2 – _____ it a four-door _____ a two-door?
- 1 – It's _____ coupe with a vinyl _____.
- 2 – Does it have automatic _____?
- 1 – Yes, and it also _____ power steering, power brakes, _____ air conditioning.
- 2 – I guess _____ might take a look _____ it. How much is _____ asking?
- 1 – I don't know _____ sure, but he'll make _____ a good deal.
- 2 – Okay. _____ it up for me _____ see it, if you _____.
- 1 – I'll phone him this _____.

Вправа 6. Усно перекладіть подані тексти в аудиторії.

ВЕЛИКДЕНЬ ВІД ФАБЕРЖЕ

«Ваша Величність буде задоволена», – так зазвичай відповідав Карл Фаберже на запитання імператора щодо сюжету чергового «яєчного» шедевр. І жодного разу не помилився.

Обидві Величності – імператори Олександр III, Микола II та їхні родини – були в захваті від кожного з понад п'ятдесяти великодніх яєць, створених великим ювеліром у 1885–1917 роках.

Петер Карл Фаберже народився в Петербурзі 30 травня 1846 року. Його батько, що походив з родини обрусілих французів, за чотири роки до народження хлопчика започаткував у «північній Венеції» успішний ювелірний бізнес. Син успадкував пристрасть батька і впродовж десятиліття переймав секрети ювелірної майстерності у найвідоміших фахівців Франкфурта, Дрездена, Флоренції й Парижа. Повернувшись додому, молодий талановитий ювелір не лише застосував набутий досвід на практиці, а й привніс у ювелірну справу власні відкриття, етнічні мотиви різних країн (від Росії до Японії) та різноманітні стилі – піднесений ренесанс, пишні бароко й рококо, парадний класицизм, урочистий ампір.

У 1872 році Петер Карл, якому тоді виповнилося лише 26 років, очолив сімейну справу, і під його керівництвом фірма перетворилася на найбільше ювелірне підприємство Росії кінця XIX – початку XX століття. Кульмінацією творчості Фаберже, якого сучасники називали «незрівняним генієм нашого часу», стали імператорські великодні яйця. Щоправда, виготовлення майстерно прикрашених «писанок» з давніх–давен було у слов'ян і традицією, й ремеслом, а на замовлення монарших родин їх виробляли з дорогоцінних металів і коштовного каміння. Втім, лише Фаберже вдалося досягти на цьому поприщі найвищого ступеня майстерності.

Колекція імператорських великодніх яєць стала плодом тридцятилітньої колективної праці художників, ювелірів, емальєрів та каменерізів фірми, очолюваної Карлом Фаберже. Ці коштовні витвори ювелірного мистецтва втілили й відобразили не лише пишність і велич монаршої доби, а й давні слов'янські традиції, пов'язані з головним християнським святом Воскресіння Господнього.

МІЛА ЙОВОВИЧ

Міла рано розпочала кар'єру. В дев'ять років вона почала позувати фотографам, в 11 – вперше піднялась на модельний подіум, а в 17 – дебютувала в кіно. Першою стрічкою за участю Йовович стало скандально відоме еротичне кіно «Злиття двох місяців», однак глядачі помітили її трьома роками пізніше – в «Поверненні до блакитної лагуни» – продовженні знаменитої стрічки «Блакитна лагуна». Після досить-таки вдалого кінодебюту Міла несподівано робить перерву й захоплюється музикою. В 1994 році вона випускає свій перший альбом під назвою The Divine Comedy («Божественна комедія»), що потрапив у вищі рядки чортів і був розпроданий в кількості 200,000 копій. Мабуть, під впливом мами до цього альбому увійшла й українська пісня «На лужку», в якій Міла старанно копіює українську вимову.

Дізнавшись, що наймодніший французький (знову місточок до Європи!) режисер Люк Бессон влаштовує кастинг для фільму «П'ятий елемент» з бюджетом у 90 мільйонів доларів, Міла пофарбувала брови в золотавий колір, стала на 20-сантиметрові підбори й вирушила добувати роль. Врешті, вона отримала не тільки роль і світову популярність після тріумфального показу стрічки, але й самого Бессона. Це вже був другий шлюб Міли.

ТЕМА 7. Лексичні трансформації при перекладі

7.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Відповідник – одна з основоположних категорій науки про переклад, яка виражає збіг формальних, семантичних та інформативних компонентів вихідної та кінцевої перекладацьких одиниць.

Еквівалент або **одиничний відповідник** – це найстабільніший спосіб перекладу тої чи тої одиниці оригіналу в усіх, або майже в усіх випадках, що не залежить, або майже не залежить від контексту.

Варіантні відповідники використовуються у випадках, коли одній лексемі мови джерела стаття двомовного словника пропонує декілька варіантів перекладу, і перекладачеві доводиться обирати один із них. Варіантні відповідники є *множинними*, тобто, реалізуються у декількох способах перекладу даної одиниці МО.

Контекстуальні відповідники використовуються як нерегулярний, винятковий спосіб перекладу одиниці оригіналу, придатний тільки в даному контексті, причому жодний словник не фіксує контекстуальних відповідників, адже вони – це наслідок творчого пошуку перекладача, вияв його майстерності та інтуїції.

Деякі теоретики розділяють контекстуальні відповідники на **узуальні** (пор. латин. *usus* – *узус використання*), що з часом набувають все частішого застосування і можуть подекуди переходити в розряд варіантних, тобто починають фіксуватися в словниках, та **оказіональні**, тобто такі, що залишаються «разовими» як продукт індивідуального творчого пошуку перекладача і не набувають подальшого застосування.

Трансформація означає перетворення формальних компонентів одиниці вихідного тексту при збереженні інформації, закладеної у повідомлення, призначене кінцевому отримувачеві, яка в семантичному плані називається інваріантом.

Перекладацькі трансформації – це ті численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються заради досягнення еквівалентності (адекватності перекладу) попри розбіжності у формальних і семантичних системах двох мов.

Лексичні трансформації – це передача значення лексичних одиниць оригіналу в даному контексті лексемами мови перекладу, що не є їхніми словниковими відповідниками, які змінивши свою внутрішню форму, передають сенс, актуалізований одиницями оригіналу. Практика перекладу підказує, що загалом можна виокремити п'ять видів лексичних трансформацій: *конкретизація, генералізація, зміщення, додавання та вилучення*.

Калькування – це прийом перекладу нових слів (термінів), який полягає у тому, що складові частини слова чи словосполучення замінюються у мові перекладу прямими відповідниками.

Транскодування – це такий спосіб безперекладного вживання іноземного слова, коли звукова та / або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, напр.: *managemant – менеджмент, periscope – перископ*. Головними видами транскодування є **транскрибування** (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови: *peak – пік, newton – ньютон, resistor – резистор*) і **транслітерування** (слово вихідної мови передається по літерах: *marketing – маркетинг, ping-pong – пінг-понг, server – сервер*).

Конкретизація є міжмовною заміною одиниці МО з ширшим семантичним полем одиницею МП з вузьким семантичним полем, тобто, в лексичному плані це є заміна загального поняття частковим, родового поняття видовим. У семантичному плані така операція називається також *звуженням* або *гіпонімічною* трансформацією. До неї вдаються, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці нижча за міру інформаційної впорядкованості одиниці в мові перекладу. При перекладі з англійської мови українською найчастіше підлягають конкретизації лексеми без внутрішньої диференційованості, такі як *you, meal, to be, to say, to tell, to leave, to arrive* etc. Наприклад, *He is in the army now.* – Тепер він *служить* у війську.

Генералізація – перекладацький прийом, зворотній до лексичної трансформації конкретизації. Він полягає у міжмовному перетворенні лексеми МО з вузьким семантичним полем на лексему МП з ширшим семантичним полем. У лексичному плані це є заміна часткового поняття загальним, видового – родовим, а в семантичному плані це є розширення, або гіперонімічна заміна. Наприклад, *I have been eighteen months in the military.* – Я прослужив у війську *півтора року*.

Модуляція (логічний/сисловий) розвиток це лексико-семантична трансформація логічного розвитку значень, яка полягає у заміні одного складника причинно-наслідкових відносин іншим, логічно з ним пов'язаним при збереженні інваріанта.

Наприклад, *The soldier worked his dry throat, but could not speak.* (D.G.Lawrence). – Солдат *силкувався вимовити хоч слово*, але це йому ніяк не вдавалося. *He always made you say everything twice.* – Він завжди *перепитував*.

7.2. Практичне заняття № 8.

ПЛАН

1. Законспекуйте першоджерела, підготуйте відповіді на такі запитання:

1.1. Що таке лексичні трансформації при перекладі? Які причини зумовлюють їх виникнення?

1.2. Назвіть лексичні та лексико-семантичні трансформації, які подані у роботах В.Н. Комісарова та Я.І. Рецкера.

1.3. Розгляньте кожен із видів лексичних трансформацій, запропонованих Я.І. Рецкером та В.Н. Комісаровим, і проілюструйте його прикладами.

2. Виконайте подані справи.

Вправа 1. *Перекладіть речення, використовуючи конкретизацію та генералізацію значень.*

It is at this *point* that we turn to more financial problems.

So mum, can you do a little *thing* and bump us up to the first class?

The objects *exhibit* high firmness.

He extracted *every ounce* of his emotion.

Вправа 2. Знайдіть і визначте типи перекладацьких трансформацій, які дозволили перекладачеві досягти адекватності в перекладі поезії Е. Дікінсон.

EMILY DICKINSON

(український переклад Н. Тучинської (1999))

<p>If I can stop one Heart from breaking I shall not live in vain If I can ease one Life from Aching Or cool one Pain Or help one fainting Robin Unto his Nest again I shall not live in Vain. ***</p> <p>There is no Frigate like a Book To take us Lands away Nor any Coursers like a Page Of prancing Poetry – This travel may the poorest take Without offence or Toll – How frugal is the Chariot That bear the Human soul.</p>	<p>Якщо одному серцю я Розбитись не дозволю, Врятую хоч одне життя Або позбавлю болю, Вільшанку поверну в гніздо, Коли й надій нема, – Живу я недарма.</p> <p>***</p> <p>Нема за книгу ліпшого фрегату – За тридев'ять земель пливи на нім! Не вміють коні краще басувати, Ніж на папері зрощені пісні. У подорож рушає найбідніший: Йому не треба думати про мито. Та колісниця в світі найщедріша, Що людські душі створена возити.</p>
--	---

Вправа 3. Проаналізуйте наступні речення на предмет лексичної заміни типу «генералізація».

* It might seem bizarre in the United States or in *the* rest of Europe where for years, the directors of the national *security and intelligence agencies* have been routinely announced. – У Сполучених Штатах та в решті *країн* Європи це могло б здаватися дивним, бо там керівники національних *спецслужб*, як правило, називалися у *пресі*. + додав.

* ... the boy was reading a *pulp* magazine with *intense concentration*. – ... молодик *зосереджено* читав *дешевий* журнал + вилуч.

* On the other hand, she did not like the American *cross-talking and dancing pair*. А втім, вона не полюбляла американський *естрадний дует*.

Вправа 4. Перекладіть речення, використовуючи прийом смислового розвитку та вказуючи його характер.

1. *Something jarred in me almost painfully while he was speaking his light farewell words.*
  2. At last *he found his voice.*
  3. I don't think she's living here at the moment. *Her bed wasn't slept in.*
4. A carpet was on the floor, so thick and soft that *it felt like piles of velvet under my feet.*
5. His *beardless face* was thin, worn, and transparently pale, but not wrinkled.
  6. *I never moved and never spoke.*
  7. On this night, however, as soon as *the cloth was taken away*, he took up a candle and went into his business room.
8. *I am painfully situated*, Utterson, my position is a very strange – a very strange one.
  9. *I have no wind*, if you want to know the truth.
10. One of the biggest reasons I left Elkton Hills was because I was *surrounded by phonies.*
11. He was small, and very plantly dressed; and the look of him, even at that distance, *went somehow strongly against the watcher's inclination.*

Вправа 5. Знайдіть українські еквіваленти виділених слів і словосполучень, застосовуючи прийом цілісного перетворення.

1. Even the most perfunctory *account of the plain facts would blow the myths sky-high.*
2. No dirty little legs to run about on, and no noisy little *lungs* to scream with.
3. Miss Halcombe took the *business of talking*, as easy and ready as usual, into her own hands.
  4. “My *mind* misgives me,” was all she said when I had gone.
  5. *Never mind* considering about your answer Mr. Hartright.
  6. She wasn't exactly the type that *drove you mad with desire.*

7. *Remember me to him.*
8. *I got the ax.*

Вправа 4. Проаналізуйте наступні речення на предмет застосування лексичної заміни типу «конкретизація».

- * *I have been at him all the evening.* – Я докучала йому цілісінський вечір.
- * *Miss Spence’s car was standing by the front door.* – Авто панни Спенс припаркували біля парадного під’їзду.
- * *She snatched away their plates with mock something.* – Вона прибрала тарілки з липовими стравами.
- * *... he asked her if she could use a drink.* – ... він запропонував їй келишок віскі.
- * *Dinny waited in a corridor which smelled of disinfectant.* – Дінні чекала у коридорі, що просяк карболкою.
- * *Oh dear, have you started bidding already?* – Дорогенька, ти вже показала масть?
- * *“I could certainly swallow a highball,” said Logan.* – Я не від того, щоб перехилити коктейль, зауважив Лоуген.
- * *Libbard is only a country doctor. You ought to see a specialist.* – Ліббард – всього-на-всього сільський лікар, вам варто було б проконсультуватися у кардіолога.

Вправа 5. Перекладіть речення українською мовою, застосовуючи необхідні лексичні трансформації.

1) Ten new countries have joined Europe amid hype and hoopla (= making a lot out of something, noise, etc.). The road ahead will be tougher than they expect. _____
_____

2) In a public scolding unprecedented for a British prime minister, 52 former senior British diplomats called for a “fundamental reassessment” of Tony Blair’s handling of Iraq and the Middle East peace process. _____
_____

3) Demands from Washington are likely to worsen Blair’s relationship

with *servicing* generals as well. _____

4) The officials are *talking tough* about the bloodbath in the southern half of the country. _____

5) *Tough Times* for Thaksin (= Thailand's Prime Minister Thaksin Shinawatra). _____

6) Can't spend enough on your pet? There's a new way to *unload a fortune*. _____

7) They (people in the Bible) noshed (= munched) on the Creator's *unrefined and unprocessed provisions: fig's, goat's milk, cold-water fish, grass-fed meat*. _____

8) But the book's (= "Maker's Diet" by Jordan Rubin) about more than *eating your way to a Samson-or-Delilah-like bod* (= body). _____

9) The 21st century dawned with an *ear-bending* range of options from *niche entrepreneurs* that have left the telecom giants *in the dust*. _____

10) Rural Irish unhappy about EU entry were quickly *bought off* with generous investments funded by the union. _____

11) From the earliest days of European integration, Germany was the *paymaster* (BrE = big wallet; AE = deep pocket) *that made all good things financially possible*. _____

12) But after spending a trillion euros over a decade on the former East Germany, money in Berlin – and hence in Brussels – *much tighter*. _____

13) It can be also destabilizing for *fledgling democracies* whose institutions are not yet firmly *rooted*. _____

14) Politics without *real policy choice* undermines political legitimacy – and *breeds* public cynicism. _____

---

15) *Small wonder* that people across the region *are coming to view* their most moderate national parties and parliaments as meaningless rubber stamps. _____

---

16) *The bottom line* (= fundamental issue, basic point) is that while the economic benefits of joining the EU are clear, the longer – term consequences for capitalism and democracy are less so. _____

---

17) Many of Greece’s current problems have been *brewing* for decades, and integration into Europe has been *fraught* (= troubled) from the *get – go* (= very start). _____

---

18) What’s more, many economists argue that subsidies have ultimately slowed economic progress by *propping up* an overblown state bureaucracy and uncompetitive industries. _____

---

19) The incomes of the 74 million Easterners are only one third of those of their richer *cousins* in the West. _____

---

20) It will take the country years if not decades to *bounce back* from a recession that *shrank* (= reduced) the economy by 25 per cent. _____

---

21) The rumpled (= dishevelled; wrinkled), walleyed (= opaque; marked by a wild irrational staring of the eyes) politician who took office a year ago this month was an unknown commodity to most of his countrymen. _____

---

22) The energy *crunch* (= the problem that came on fast) has forced the government to adopt some costly *stopgap* (= an interim quick solution but not a good or final one) measures. _____

---

23) In theory, it's foolish *to take on* (= to begin to perform or deal with; to contend with as an opponent) a sitting president in his role as the commander – in – chief. _____

24) Doctors, worried that far too many patients seem far too willing *to go under the knife*, are now actively looking for simpler, more effective ways *to treat* one of the most vexing problems in medicine. _____

25) Back pain can originate anywhere in the *elaborate* (= marked by complexity) spinal *architecture* (= structure). _____

26) It's hard not to notice Norm Coleman these days. The rise to prominence in Washington of the junior senator from Minnesota has been *sharp and swift*. _____

Вправа 6. Порівняйте тексти оригіналу та перекладу, знайдіть перекладацькі невідповідності й запропонуйте власний варіант перекладу.

<p style="text-align: center;">Charles Dickens “Christmas Tree”</p> <p>Upon the next branches of the tree, lower down, hard by the green roller and miniature gardening – tools, how thick the books begin to hang. Thin books, in themselves, at first, but many of them, and with deliciously smooth covers of bright red or green. What fat black letters to</p>	<p style="text-align: center;">Чарлз Діккенс «Різдвяна ялинка» (український переклад Наталки Кошманенко (1999))</p> <p>Нижче на гілках ялинки, поруч з мініатюрною косаркою та садовничим приладдям, дедалі частіше трапляються книжки. Спочатку тоненькі, але їх багато, і всі в напрочуд гарних палітурках, червоно-гарячих та зелених. Які жирненькі літери для першого знайомства! «А був Стрільцем, і</p>
---	--

begin with! “A was an archer, and shot at a frog.” Of course he was. He was an apple-pie also, and there he is! He was a good many things in his time, was A, and so were most of his friends, except X, who had so little versatility, that I never knew him to get beyond Xerxes or Xantippe-like Y, who was always confined to a Yacht or a Yew Tree; and Z condemned for ever to be a Zebra or a Zany. But, now, the very tree itself changes, and becomes a bean-stalk—the marvellous bean-stalk up which Jack climbed to the Giant’s house! And now, those dreadfully interesting, double-headed giants, with their clubs over their shoulders, begin to stride along the boughs in a perfect throng, dragging knights and ladies home for dinner by the hair of their heads. And Jack—how noble, with his sword of sharpness, and his shoes of swiftness! Again those old meditations come upon me as I gaze up at him; and I debate within myself whether there was more than one Jack (which I am loth to believe possible), or only one genuine original admirable Jack, who achieved all the recorded exploits.

влучив у жабу». Звичайно, влучив! Крім того, літера А була ананасом, і залишається ним по цей день. Вона була багатьма чудовими речами у той час, ця А, так само як і більшість її друзів, – окрім хіба що літери Х, такої обмеженої, що я й не знав, чи означає вона щось, окрім Ксеркса і Ксантипи¹, чи Y, якій судилося бути яхтою або ярдом, а також Z, приреченої назавжди залишитися зеброю, або зигзагом. Та ось уже сама ялинка змінюється, перетворюється на бобову стеблину – ту саму чудесну бобову стеблину, що нею дереться вгору Джек до хати велетня! О, ці шалено цікаві двоголові велетні, оно вони снують гілками ялинки з піднятими вгору ломаками, чатуючи на лицарів та дам, аби було чим пообідати, й тягнуть бідолашних за коси до себе додому ... І тут з’являється Джек – втілення шляхетності, зі своїм чарівним мечем і черевиками-скороходами! Коли я отак вдивляюся в нього, то знову поринаю в давні роздуми з приводу того, чи цих Джеків було багато (у що я особисто несхильний вірити), а чи був достоту сам – один справжній адмірал Джек, який і здійснив усі ті подвиги, що йому приписують.

¹ *Англійська літера «X» вимовляється як «кс». В англійській мові з неї починаються лише кілька слів*

Вправа 7. Прочитайте наведений уривок, запропонуйте варіанти перекладу виділених одиниць.

THE CATCHER IN THE RYE

J.D. Salinger

But all of a sudden, I changed my mind. All of a sudden, I decided what I'd really do, I'd *get the hell out of Pencey* – right that same night and all. I mean not wait till Wednesday or anything. I just didn't want *to hang around any more*. It made me too sad and lonesome. So, what I decided to do, I decided I'd take a room in a hotel in New York – some very inexpensive hotel and all – and *just take it easy till Wednesday*. Then, on Wednesday, I'd go home *all rested up and feeling swell*. I figured my parents probably wouldn't get *old Thurmer's letter* saying *I'd been given the ax* till maybe Tuesday or Wednesday. I didn't want to go home or anything till they got it and thoroughly digested it and all. I didn't want to be around when they first got it. My mother *gets very hysterical*. She's not too bad after she gets something thoroughly digested, though. Besides, I sort of needed a little vacation. *My nerves were shot*.

They really were. Anyway, that's what I decided I'd do. So I went back to the room and turned on the light, to start packing and all. I already had quite a few things packed. *Old Stradlater* didn't even wake up. I lit a cigarette and got all dressed and then I packed *these two Gladstones I have*. It only took me about two minutes. I'm *a very rapid packer*.

One thing about packing depressed me a little. I had to pack these *brand-new* ice skates my mother had practically just sent me a couple of days before. *That depressed me*. I could see my mother going in Spaulding's and asking the salesman a million dopy question – and here I was getting the ax again. *It made me feel pretty sad*. She bought me the wrong kind of skates – I wanted racing skates and she bought hockey – but it made me sad anyway. Almost every time somebody gives me a present, it ends up making me sad.

After I got all packed, I *sort of counted my dough*. I don't remember exactly how much I had, but I *was pretty loaded*. My grandmother'd just sent me a wad about a week before. I have this grandmother that's quite lavish with her dough. She *doesn't have all her marbles any more* – she's *old as hell* – and she keeps sending me money for my birthday

about four times a year. Anyway, even though I was pretty loaded, I figured *I could always use a few extra bucks*. You never know.

So what I did was, I went down the hall and woke up Frederick Woodruff, this guy I'd lent my typewriter to. I asked him how much he'd give me for it. He was *a pretty wealthy guy*. He said he didn't know. He said he didn't much want to buy it. Finally he bought it, though. It cost about ninety bucks, and all he bought it for was twenty. *He was sore* because I'd woke him up.

When I was all set to go, when I had my bags and all, I stood for a while next to the stairs and took a last look down *the goddam corridor*. I was sort of crying. I don't know why. I put my red hunting hat on, and turned the peak around to the back, the way I liked it, and then I yelled *at the top of my goddam voice*, "Sleep tight, ya morons!" *I'll bet* I woke up *every bastard on the whole floor*. Then I *got the hell out*. *Some stupid guy* had thrown peanut shells all over the stairs, and I damn near broke my crazy neck.

Вправа 8. а) Прочитайте переклад уривка з вправи 7 українською мовою; б) знайдіть українські відповідники одиниць, виділених у вправі 2; в) порівняйте свої варіанти перекладу з варіантами, обраними перекладачем. До яких лексичних трансформацій вдається Олекса Логвиненко, аби адекватно передати авторський стиль?

Джером Девід Селінджер «Над прірвою у житті»
(український переклад Олекси Логвиненка)

... Раптом я вирішив зробити зовсім інше: махнути на все рукою і вшитися з Пенсі к бісовому батькові. Серед ночі. Зараз-таки. Не ждати ніякої середи. Та й квит. Я більше не міг стирчати там жодної хвилини. Така нудьга, така самота облягла душу! І ось що я надумав: я надумав поїхати до Нью-Йорка, найняти в готелі номер – у недорогому готелі, звичайно, – і пересидіти там до середи. А в середу, відпочивши як слід і відчувши себе людиною, прийти додому. Листа від каналії Термера про те, що мене вигнали зі школи, мої старі одержать, певно, десь у вівторок чи в середу. А мені не хотілося повертатись додому, поки вони не прочитають того листа й не перетравлять його. Не хотілося бачити, як вони читатимуть його

перший раз. Мати в мене ледве що – відразу в істеріку. Але потім, коли все перетравить, з нею можна розмовляти.

До того ж мені потрібні були, так би мовити, невеличкі канікули. Нерви в мене стали ні к чорту. Серйозно кажу.

Одне слово, так я й вирішив зробити. Вернувся до себе в кімнату і ввімкнув світло, щоб спакувати речі. Власне, в мене майже все вже було спаковане. А каналія Стредлейтер навіть не прокинувся. Я закурив, одягся і склав обидва свої саквояжі. На це пішло хвилини зо дві. Пакуватись я добре навчився. Тільки один раз у мене трохи защеміло серце, коли я стояв над саквояжами. Це коли довелося ховати оті нові-новісінькі ковзани, що їх мати прислала мені майже напередодні. Через них у мене й защеміло серце. Я собі уявив, як мати пішла до спортивного магазину, як ставила продавцеві мільйон безглузвих запитань... А тут на тобі – я знов вилетів зі школи! Сумно мені стало, ох сумно. Та ще і не ті ковзани купила – я хотів бігові, а вона взяла хокейні. Але все одно стало сумно. Зі мною майже завжди так – мені дарують подарунки, а мене від них чомусь сум бере.

Спакувавшись, я полічив гроші. Не пригадую вже, скільки їх було напевне, принаймні чимало. Минулого тижня бабуся якраз підкинула переказ на кругленьку суму. В мене така бабця, що грошей не шкодує. Правда, в неї вже не всі дома, – стара ж як світ, – і вона разів чотири на рік присилає мені гроші на день народження. Та хоч я був і досить багатий, а все ж вирішив, що кілька зайвих зелених у кишені не завадять. Наперед ніхто нічого не знає. Отож пішов до Фредеріка Вудруфа – того самого, якому позичив машинку. Питаю, скільки даси за неї. Вудруф хлопець грошовитий, нівроку. А він каже – не знаю. Каже, я машинки купляти не думав. Та зрештою все ж таки купив. Вона коштувала доларів дев'яносто, а він дав мені за неї всього двадцятку. Ще й бурчав, що я його розбудив.

Коли я вже зібрався в дорогу й узяв у руки саквояжі, то затримався на хвилину біля сходів і востаннє кинув погляд на наш смердючий коридор. Мені хотілося заплакати. Сам не знаю чому. Потім я надів мою червону мисливську шапку – по-своєму, задом наперед, – і на всю горлянку закричав:

– Добраніч, кретини!

Зуб даю, всі вони, паскуди, на поверсі попрокидалися. А я відразу вшився. Якийсь гад понакидав на сходах горіхових шкаралуп, і я ледве не скрутив собі к бісовій матері в'язів.

ТЕМА 8. Граматичні трансформації при перекладі

8.1. Основні перекладацькі поняття за темою

Граматична трансформація, або граматична заміна – це перекладацький прийом, за якого граматична одиниця оригіналу передається в перекладі граматичною одиницею мови перекладу з іншим категоріальним значенням.

Заміна частин мови (конверсія).

$N \rightarrow V$, наприклад: It is our *hope* that the agreement will be reached by Friday. – Ми *сподіваємося*, що угоду буде досягнуто до п'ятниці.

$N+er \rightarrow V$, наприклад: He is a poor swimmer. – Він погано плаває.

$Adj \rightarrow N$, наприклад: *Australian* prosperity was followed by a slump.

– Услід за економічним процвітанням *Австралії* настала криза.

Pron. ↔ N , наприклад: When *he* met with the security team at the special retreat in Maryland *the President* urged the military to take necessary measures to protect the US air space. – Коли *президент* зустрівся зі співробітниками спецслужб у спеціальному сховищі у штаті Меріленд, *він* видав розпорядження військовим вжити необхідних заходів з метою посилення безпеки повітряного простору США.

При перекладі мають місце й інші типи замін частин мови, причому вони часто супроводжуються заміною членів речення, тобто, перебудовою синтаксичної структури речення.

Заміна членів речення при перекладі.

Заміна членів речення тягне за собою перебудову його синтаксичної структури. Подібна перебудова має місце і в ряді випадків при заміні частин мови. Істотніша перебудова синтаксичної структури пов'язується з заміною головних членів речення, а надто – підмета. Це – тип конверсивних трансформацій, коли дієслово передається його конверсивом. Як наслідок, агенс, що спричиняє дію перетворюється на актанта, що зазнає дії. В англо-українських перекладах використання таких замін значною мірою зумовлюється

тим, що в англійській мові підмет частіше ніж в українській виконує інші функції крім назви суб'єкта дії, напр., об'єкта. Через це підмет замінюється на додаток.

Наприклад: *Visitors are requested to leave their coats in the cloak-room.* **Відвідувачів** просять здавати верхній одяг у гардероб.

Заміна типу речення.

Заміна типу речення призводить до синтаксичної перебудови, і тут простежується кілька випадків:

1. *Складне речення* може замінюватися на *просте*. Наприклад, It was so dark that I couldn't see her. – Я не побачив її у такій темряві.

2. *Головне речення* може стати *підрядним* і навпаки. Наприклад,

As Congress voted thousands of military reservists across the United States are preparing to report to duty today, in response to the president's call as he put it for a new war against terrorism. – На заклик президента розпочати нову війну супроти тероризму конгрес ухвалив рішення, згідно з яким тисячі резервістів готуються сьогодні прибути на дійсну військову службу.

Складнопідрядне речення може передаватися складносурядним і навпаки. Складне речення зі сполучниковим зв'язком може бути передане реченням з безсполучниковим способом зв'язку і навпаки.

Синтаксична перестановка як вид граматичного перетворення характеризується як зміна порядку мовних одиниць: слів, членів речення, частин речення, самих речень тощо. Тут вирішальне значення має той факт, що в англійському й українському реченнях комунікативні блоки рема (інформаційний блок з повним комунікативним навантаженням, відносно нова інформація) і тема (інформаційний блок з неповним комунікативним навантаженням, відносно відома інформація) розміщуються відповідно в різних частинах речення. В англійському рема ставиться на початку, тимчасом, як українське речення починається з більш-менш відомих фактів, а нові, зазвичай, сенсаційні речі закривають повідомлення. Наприклад, *A match flared in the darkness.* – У темряві спалахнув сірник.

Членування речень – це перекладацький прийом, коли синтаксична структура речення МО у процесі перекладу

перетворюється на дві або більше предикативні структури кінцевого тексту. Внаслідок такої трансформації передаємо просте речення МО складним у МП або перетворюємо просте чи складне речення на два чи більше окремих. Критерієм тут є наявність в одній складній структурі двох або кількох закінчених логічних висловлювань, які є самостійними. Наприклад, *The annual surveys of the Labour Government were not discussed with the workers at any stage, but only with the employers.* – Щорічні огляди лейбористського уряду не обговорювалися з робітниками на жодному етапі. Вони обговорювалися лише з підприємцями.

Об'єднання речень – це перекладацький прийом, за якого синтаксична структура оригіналу перетворюється з двох чи більше простих речень в одне складне, тобто, це – трансформація, цілком зворотна у відношенні до попередньої. Наприклад, *That was a long time ago. It seemed like fifty years ago.* – Це було дуже давно – здавалося пройшло з півстоліття. Зрозуміло, що об'єднання речень здійснюється, коли два або більше речень простежують якусь одну, спільну, логічно виражену ідею.

Додавання. При перекладі таких англійських граматичних структур як інфінітив, дієприкметник, герундіальний комплекс, атрибутивна група тощо іноді виявляється необхідним здійснювати трансформації додавання, тобто, впроваджувати у текст перекладу мовні одиниці, формально відсутні у тексті оригіналу. Операції додавання носять лексичний, граматичний та лексико-семантичний характер і найчастіше пов'язуються з лексичними замінами. Наприклад, *pay claim* – вимоги підвищення заробітної платні; *welfare cuts* – зниження бюджетних коштів на соціальні потреби.

Найчастіше до цієї трансформації спонукає т. зв. «формальна невираженість» семантичних компонентів у словосполученнях. Формальна невираженість певних семантичних компонентів є типовою для англійських словосполучень типу «іменник + іменник»: *gun license* – посвідчення на право володіння зброєю; «прикметник + іменник», надто, коли їм притаманний термінологічний характер: *solid engine* – двигун на твердому пальному.

Вилучення – операція протилежна додаванню. У процесі перекладу найчастіше підлягають вилученню семантично надлишкові елементи, без наявності яких адекватність перекладу

не порушується. Вилучені елементи не несуть важливого семантичного навантаження, ба більше, дослівне їх відтворення у МП порушує її нормативність. При англо-українському перекладі найчастіше вилучаються англійські парні синоніми – паралельно вживані слова тотожного або дуже близького референційного значення, що об'єднуються, як правило, сполучником *and*. Це явище є зокрема характерним для мови правничих паперів та матеріалів. Вжиток парних синонімів для української мови не є органічним, скорше, навпаки – призводить до тавтології, а відтак перекладач вдається до операції вилучення. Наприклад, *Just and equitable treatment* – *справедливе* ставлення.

Лексико-граматичні трансформації. Лексичні (лексико-семантичні) трансформації зустрічаються не лише у «чистому» вигляді. У процесі перекладу вони можуть поєднуватися з іншими трансформаціями, а можуть у своїх міжмовних перетвореннях зачіпати граматичні зсуви і досить щільно з ними переплітатися.

Функціональна заміна, або пошук **функціонального відповідника** полягає в тому, що певна ситуація, описана засобами мови джерела, передається у мові перекладу видозміненими або іншими лексичними одиницями-відповідниками, що складаються у словосполучення (синтагми, інформативні блоки, цілі речення та надфразові одиниці) згідно з нормами та правилами граматики, прийнятими в МП. Наприклад, *“Life and Light” Revisited*. – *Ще раз про «Світло і життя»*.

Для комфортного сприйняття кінцевим отримувачем перекладеного тексту перекладач повинен ні на мить не випускати з поля зору прагматичний аспект роботи, котрий у свою чергу цілковито залежить від співвіднесеності ментальностей двох народів, чії мови в даному разі перебувають у контакті.

Антонімічний переклад – це типовий приклад комплексної лексико-граматичної трансформації, у якій одночасно здійснюються модифікації лексичної та синтаксичної структур. Антонімічний переклад спирається на логічний постулат, згідно з яким заперечення будь-якого значення можна прирівняти до ствердження протилежного йому значення. Цьому відповідає формально-логічна категорія конкрадикторності: А не є не-А або Не-А не є А. На практиці **антонімічний переклад**, як правило, пов'язується з заміною однієї з лексем оригіналу на її міжмовний

антонім. При цьому дуже часто стверджувальна конструкція у реченні вихідного тексту замінюється на заперечну в перекладі і навпаки. Наприклад, *Hold on, please.* – *Не кладіть слухавку, прошу*; *Keep off the grass.* – *По газонах не ходити*; *Stay out of the sun.* – *Не лежіть на сонці.*

Найчастіше практики перекладу вдаються до антонімічних заміन, коли збереження синтаксичної конструкції оригіналу може призвести до спотворення традиційного слововжитку МП, пов'язаного з ментальністю народу, носія МП. Наприклад, *I've bought a nice padlock to keep thieves out.* – *Я придбав добрячого замка, щоб до мене не залізли злодії.*

8.2. Практичне заняття № 9.

ПЛАН

1. Законспекуйте першоджерела, підготуйте відповіді на такі запитання:

1.1. Що таке граматичні трансформації при перекладі? Подайте визначення граматичних трансформацій, запропоновані Л.С. Барху-даровим, Р.К. Міньяр-Білоручевим, Я.І. Рецкером, О.Д. Швейцером, Л.К. Латишевим, В.Н. Комісаровим та В.Г. Гаком.

1.2. Які причини зумовлюють їх виникнення? Назвіть рівні граматичних трансформацій.

1.3. Назвіть трансформації, які подані у роботах В.Н. Комісарова, Я.І. Рецкера, А.М. Фітерман та Т.Р. Левицької, О.Д. Швейцера, Р.К. Міньяр-Білоручева, Л.С. Бархударова, Л.К. Латишева. Окремо зверніть увагу на граматичні та лексико-граматичні трансформації.

1.4. Зупиніться докладно на кожному з видів граматичних трансформацій, запропонованих В.Н. Комісаровим та Л.К. Латишевим, і проілюструйте прикладами. Вкажіть джерело цитування та сторінки.

2. Виконайте подані вправи.

Вправа 1. Проаналізуйте наступні речення на

предмет лексико-граматичної функціональної заміни.

* With the Florida Supreme Court giving its blessing to manual recounts *in some Democrat-leaning counties, but no decisive swing emerging in favour of Vice-President Al Gore*, everything now depends on how the local canvassing boards choose to read the contested ballots.

Оскільки Верховний суд штату Флорида дав згоду на ручний перерахунок бюлетнів у деяких про-демократичних округах, де, однак, не виявилось вирішальної переваги віце-президента А.Гора, все тепер залежить від того, як місцеві виборчі комісії кваліфікуватимуть спірні бюлетні.

* As England's defeated footballers and *their reviled fans* return home, it is time *to offer some praise* to a national football manager.

Коли збірна Англії після поразки повертається додому в супроводі своїх освістаних болільників, на часі дати гідну оцінку роботі одного з менеджерів національної футбольної ліги.

Вправа 2. *Перекладіть речення, застосовуючи граматичні трансформації.*

а) заміна типу речення:

1. "I am an old man who is afraid of no one" – Anselmo told him.
2. It is better that we should all go together.
3. That is just what happens. That is exactly what happens.
4. There was a way that they could do it all right.
5. What is gone is of small importance.
6. It was what was to be done.
7. That's not what you have to do now.
8. What an animal a man is in a rage.
9. It was Pablo who threw them.
10. It was for that reason that I always shaved myself.
11. That was what he would do.
12. It's the old man on top who's in a bad spot.

б) заміна членів речення:

1. That I am a foreigner is not my fault.

2. You are an old man who will make himself trouble with his mouth.
3. Am I the only one who sees the seriousness of this.
4. What an illusion is the snow.
5. All that I am sorry for is the killing.
6. That is what kills the worm that haunts us.
7. They who suffer are unsuited to this climate.
8. What I think is you've got an internal hemorrhage there from where that thigh bone's cut around inside.

в) заміна частин мови:

1. It is not the top of the pass where we attack.
2. Let us now have a drink.
3. So much talking makes me thirsty.
4. Also you need a haircut.
5. It simply makes things more difficult.
6. But it was lucky that they had no cavalry.
7. It is possible that I am lazy and that I drink too much.
8. I don't know whether I'll be able to be a professor when I get back.
9. That being angry is another damned luxury you can't afford.

г) додавання:

1. I am so serious that is why I can joke.
2. That American who comes here sometimes is over there.
3. It is that you can't accept it.
4. I should go now but it is very possible that I would miss them.
5. Wherever it is that we are.
6. And it was as though one was in the dentist's chair and there were many dentists and they were all insane.
7. If it is necessary that one should die for the thing of tomorrow one goes gladly and with the heart light.
8. Then the one who had gagged me ran a clipper all over my head.
9. Give me a few days and we'll be caught up in surgicals.
10. Jil Barlett was one who disapproved of such approaches and at times could be a good deal blunter in refusing off-the cuff opinions.

д) перестановка (транспозиція):

1. That reflexivity is encountered by sociologists in the actual occasions of their inquiries as indexical properties of natural language.
  2. We are, of course, stimulated directly by our own thoughts.
3. In the popular coastal resort of Makarska, for example, most of the hotels are still owned by the state which has little money to maintain them.
4. The business planning of investment is made out and the technical shape of projects is being discussed in detail.
  5. That this is so can be seen from many facts.
  6. Better let a mere commonplace human being seen after the boat.

є) вилучення:

1. It seemed early to think about shutting up then. However, with the sun' still in the heavens, we settled to push straight on to Runnymede.
2. A solemn peacefulness seemed to reign in that lobby.
3. He (Herr Boschen) said it was generally acknowledged to be one of the most tragic and pathetic songs in the German language.
4. He swore at us in German (which I should judge to be a singularly effective language for that purpose).
5. It is regrettable that we never speak seriously.
6. It is true that the girl is long in the legs but is not heavy.
7. It is true that there is no sickness.

ж) внутрішнє членування

1. I never saw *two man do* more with one-and-two pence worth of butter in my whole life than they did.
2. I shouldn't like *George to know* that I thought so, but there really is no other word for it.
3. I was vexed to hear *Harris go on* in this bloodthirsty strain.
4. You don't expect *a man to never remember* more than the first three lines of the first verse, and to keep on repeating these until it is time to begin a chorus.

5. You don't expect *a man to break off* in the middle of a line, and snigger, and say, it's very funny, but he is blest if he can think of the rest of it.
6. I don't think I ever remember *to have seen* Moulsey lock, before, with only one boat in it.

3) зовнішнє членування

1. Alive, Miss Emily had been a tradition, a duty, and a care; a sort of hereditary obligation upon the town, dating from that day in 1894 when Colonel Sartoris, the mayor – he who fathered the edict that no Negro woman should appear on the streets without apron – remitted her taxes, the dispensation dating from the death of her father on into perpetuity.
2. Fleur had returned when he got home, and Michael realized suddenly that in calling on June Forsyte he had done a thing inexplicable, save in relation to her and John.
3. But when he got to door and looked back at her standing alone in that large room, he felt a pang – she seemed so light, so small, so fly – away, with her silver hair and her little intent face – still young from misjudged enthusiasm.
4. After this morning's sitting, indeed, she had wondered; something avid had come into the face as if Rafaelite had sensed the hardening of resolve within her.
5. He walked too, in the kitchen garden, out of sight of the house; for he could not get over the fact that Mr. James had lived to be ninety, and Mr. Timothy a hundred, to say nothing of the others.
6. The strategy has had beneficial results, but it has led to an excessive aggrandizement of the individual, which may lead in turn either to new forms of tyranny or to chaos.

Вправа 3. Дайте пояснення застосування комплексної лексично-граматичної заміни типу «антонімічний переклад».

He did not have much time at his disposal.	У нього залишилося мало часу.
He was eager to start climbing.	Йому не терпілося почати сходження.

She <i>wasn't looking too happy</i> .	Вигляд у неї був досить нещасний.
The railroad Unions have been a hotbed of Jim Crow – even the American Railroad Union, headed by Eugene V. Debs, <i>excluded</i> Negroes from its membership.	Залізничні профспілки завжди були розсадником расизму, навіть американські залізничні профспілки за головування В. Дебса <i>не приймали в свої ряди</i> негрів. + Додав.
<i>Nothing changed</i> in the Foreign Office, <i>neither</i> the policy itself, <i>nor</i> those who implement it.	У Міністерстві Закордонних Справ <i>все залишилося по-старому</i> : і сама політика, і ті, хто її здійснює.
“...What wind blows you here? Not an ill wind, I hope?”	Яким вітром вас занесло сюди? Сподіваюся, <i>благодатним</i> вітром?
He was brought up in middle-class environment <i>ignorant</i> of much of the stern reality of life.	Я виріс у родині середнього достатку, де <i>не знали</i> суворої дійсності життя.
“I have an old suit, my lord, that I <i>stopped wearing in</i> – (A. Huxley).”	Маю старий костюм, мій пане, я його <i>вже не ношу</i> .

Вправа 4. Перекладіть подані речення, вкажіть на граматичні трансформації

1. But it was Mrs. Soames' eyes that worried Euphemia. (J.G.)

---

2. It was he who invented many of those striking expressions still current in fashionable circles. (J.G.)

---

3. It was into this room that Soames entered. (J.G.)

---

4. It was the sight of her eyes fixed on him, dark with a sort of fascinated

fright, which pulled him together and changed that painful
incoherence to anger.
(J.G.)_____

---

5. He had never been a large eater. (J.G.)
_____

---

6. He was a great reader, of course, having been a publisher.
(J.G.)_____

---

7. The President of the University is the best money-raiser and the
best
after-dinner speaker in the United States.
(S.L.)_____

---

8. Grandpa was a difficult sleeper, snoring loudly, tossing on the
bumpy
flock mattress, squeezing me flat against the wall.
(S.O.C.)_____

---

9. I smoke very little and I'm an extremely moderate drinker. (I.M.)
_____

---

10. Before we had washed them, they had been very, very dirty, it is
true;
but they were just wearable. (J.K.J.)
_____

---

11. His ear was ringing, and he felt rather sick, physically and mentally.
(J.G.)

---

12. To anyone interested psychologically in Forsytes, this great saddle-ofmutton trait is of prime importance. (J.G.)

---

13. A decision having been come to not to speak of Irene's flight, no view was expressed by any other member of the family as to the right course to be pursued. (J.G.)

---

14. No one opposing this command he led the way from the room.
(J.G.)

---

15. And then she rose and stood smiling, her head a little to one side.(J.G.)

Вправа 5. Порівняйте тексти оригіналу та перекладу, знайдіть перекладацькі трансформації, запропонуйте власний варіант перекладу.

<i>Charles Dickens</i> HARD TIMES	<i>Чарлз Діккенс</i> ТЯЖКІ ЧАСИ <i>Переклад Ю. Лісняка</i>
Having paid for his entertainment with this agreeable compliment, he	Віддячивши за частування таким гречним компліментом, він знов

<p>relapsed into a hangdog silence until there was no more India ale left, when he said, "Well, Mrs Sparsit, I must be off!" and went off.</p> <p>Next day, Saturday, Mrs Sparsit sat at her window all day long: looking at the customers coming in and out, watching the postmen, keeping an eye on the general traffic of the street, revolving many things in her mind, but, above all, keeping her attention on her staircase. The evening come, she put on her bonnet and shawl, and went quietly out: having her reasons for hovering in a furtive way about the station by which a passenger would arrive from Yorkshire, and for preferring to peep into it round pillars and comers, and out of ladies' waiting-room windows, to appearing in its precincts openly.</p> <p>Tom was in attendance, and loitered about until the expected train came in. It brought no Mr Harthouse. Tom waited until the crowd had dispersed, and the bustle was over; and then referred to a posted list of trains, and took counsel with porters. That done, he strolled away idly, stopping in the street and looking up it and down it, and lifting his hat off and putting it on again, and yawning and stretching himself, and exhibiting all the symptoms of mortal weariness to be expected in</p>	<p>понура замовк і вже мовчав, поки не допив до дна ост-індського елю. А тоді сказав: «Ну, пані Спарсіт, мені вже час!» – і подався геть.</p> <p>Другого дня, в суботу, пані Спарсіт цілий день просиділа біля вікна, стежачи, як заходять до банку та виходять клієнти, як поспішають вулицею поштарі, як котяться туди й сюди екіпажі, сновигають пішоходці, і обмірковуючи багато дечого, але передовсім не спускаючи з думки своїх сходів. А надвечір вона надягла капелюшка, вгорнулась у шаль, тихенько вийшла й подалась на вокзал. Там вона довгенько дожидала потяга, що ним мав прибути з Йоркширу один пасажир, одначе, мавши на те свої причини, не дуже виставлялась людям на очі, а воліла зорити з-за грубої колони, або з-за рогу, або з вікна дамської чекальні.</p> <p>Том також був уже на вокзалі й тинявся там, поки прибув сподіваний потяг. Але він не привіз пана Гартгауса. Том дочекався, поки розсотався натовп і скінчилася штовханина, тоді підійшов до вивішеного залізничного розкладу, далі почав розпитувати носіїв. А потім спокволу поплентався на вулицю, де зупинився, поглянув у один бік, у другий, скинув капелюха, знову надяг його, позіхнув, потягся, – одно слово, виявляв усі ознаки смертельної нудьги, такої природної в тому, хто має цілу годину й сорок</p>
---	---

<p>one who had still to wait until the next train should come in, an hour and forty minutes hence. “This is a device to keep him out of the way”, said Mrs Sparsit, starting from the dull office window whence she had watched him last. “Harthouse is with his sister now!” It was the conception of an inspired moment, and she shot off with her utmost swiftness to work it out. The station for the country house was at the opposite end of the town, the time was short, the road not easy; but she was so quick in pouncing on a disengaged coach, so quick in darting out of it, producing her money, seizing her ticket, and diving into the train, that she was borne along the arches spanning the land of coal-pits past and present, as if she had been caught up in a cloud and whirled away.</p>	<p>хвилин дождати дальшого потяга. «Все навмисне придумано, щоб він не заважав, – сказала пані Спарсіт, відступаючи від заповненого вокзального вікна, звідки вона стежила за Томом наостанці, – Гартгаус тепер у сестриці!» То був натхненний здогад, і вона прожогом кинулась його використовувати. Вокзал, звідки їхати до маєтку, був на другому кінці міста, часу обмаль, дорога туди нелегка, але вона так хутко підхопила візника, що допіру висадив пасажир, вскочила в повіз, вискочила з нього, тицьнула касирові гроші, вхопила квитка, пірнула в вагон і помчала мостами через суворий край покинутих і нових вугільних шахт, неначе її підхопив і поніс у хмарі якийсь могутній вихор.</p>
---	---

Вправа 6. Прочитайте переклад уривка із Вправи 5 українською мовою та порівняйте свої варіанти перекладу з варіантами, обраними перекладачем. Знайдіть і визначте типи перекладацьких трансформацій, до яких вдається Юрій Лісняк, аби адекватно передати авторський стиль?